

»Mladi za napredek Maribora 2018«

35. srečanje

KO OBLEKA NAREDI ČLOVEKA ...

Raziskovalno področje: UMETNOST

Raziskovalna naloga

Avtor: VITA BRAČKO, ANJA ŠKOF

Mentor: KATJA KOZJEK VARL

Šola: OŠ MALEČNIK

Maribor, februar 2018

ZAHVALA

Zahvaljujema se učencem naše šole, ki so izpolnili anketo. Prav tako se zahvaljujema vsem, ki so si vzeli čas in so bili pripravljeni odgovoriti na najina vprašanja. Posebej se zahvaljujema najini mentorici in učiteljici, ki nama je pomagala in svetovala pri oblikovanju raziskovalne naloge.

KAZALO

1. POVZETEK	4
2. UVOD	5
3. CILJI RAZISKOVALNE NALOGE	6
4. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	7
5. METODOLOGIJA	8
6. TEORETIČNI DEL	9
6.1 Kostumografija	9
6.2 Kostumografija in moda	11
6.3 Vrste kostumov	12
6.3.1 Gledališki kostumi	12
6.3.1.1 Vrste glede na zgodovinska obdobja	12
6.3.1.2 Nacionalni kostumi	15
6.3.2 Folklorni kostumi	16
6.3.3 Plesni kostumi	17
6.3.4 Filmski kostumi	19
6.3.5 Pustni kostumi	20
6.4 Kostumi nekoč in danes	21
6.4.1 Kostumografija v Sloveniji	22
6.4.1.1 Alan Hranitelj	22
6.4.2 Kostumografija v Mariboru	23
6.4.2.1 Vlasta Hegedušič	23
6.4.2.2 Marta Frelih	24
7. RAZISKOVALNI DEL	26
7.1 Metode	26
7.2 Rezultati	26
7.2.1 Anketa	26
7.2.2 Intervju s kostumografijo	33
7.2.3 Intervju v Pokrajinskem muzeju Maribor	36
7.2.4 Intervju v Kulturnem društvu Študent	41
7.2.5 Intervju v Slovenskem narodnem gledališču Maribor	48
7.2.6 Intervju z vodjo baleta SNG Maribor	54
7.2.7 Intervju z vodjo plesne šole	57
8. RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK	58
9. VIRI IN LITERATURA	59
10. VIRI FOTOGRAFIJ	60

1. POVZETEK

V raziskovalni nalogi sva raziskovali področje kostumografije. Osredotočili sva se na zanimivosti, značilnosti, vrste in zgodovino kostumov. Poiskali sva zanimivosti in posebnosti kostumografije v slovenskem prostoru. Opisali sva razliko med modo in kostumografijo. Ugotoviti sva želeli, kaj vpliva na izbiro kostumov, kje in zakaj se uporabljajo ter po čem se razlikujejo. Zanimalo naju je tudi, kdo se ukvarja s kostumi v najinem kraju oziroma okolici, kjer živiva. Tematika, ki sva jo raziskovali, se nama je zdela zelo zanimiva, a premalokrat omenjena. Pravzaprav se o tem sploh ne pogovarjamo. Slikovna in pisna gradiva sva pridobili s pomočjo svetovnega spleta in iz knjig, veliko informacij pa sva pridobili s pogovori in z intervjuji. Na osnovi podatkov sva dobili odgovore na najina raziskovalna vprašanja. Pridobljene podatke sva združili in oblikovali zaključni del raziskovalne naloge.

2. UVOD

V raziskovalni nalogi sva želeli predstaviti kostumografijo in raziskati tista področja, ki se vsakodnevno ukvarjajo s kostumografijo. To nalogo sva si zadali zato, ker se nama je tema zdela zanimiva. Obe sva se namreč kot plesalki že srečali s kostumi, a ugotavljava, da se kostumografije kot take v vsakdanjem življenju ne dotaknemo tolikokrat. O kostumih sva vedeli le to, da so to posebne obleke, ki se uporabljajo v gledališču, pri plesu ali za pust, in da je kostumograf oseba, ki izdeluje kostume. Želeli sva izvedeti več in bolj podrobno predstaviti nama manj znane podatke o kostumih in kostumografiji, in sicer na področju, kjer živiva.

Pri odločitvi za naslov sva izhajali iz pregovora »Obleka naredi človeka, človek pa obleko«. Za takšen naslov sva se odločili, ker naju je zanimalo, kako iz različnih oblačilnih kosov nastane kostum in kako je ta povezan z igralcem oziroma plesalcem, ki ga nosi.

3. CILJI RAZISKOVALNE NALOGE

Glavni cilj najine raziskovalne naloge je bil, da raziščeva področje kostumografije in pridobiva podatke od ljudi, ki se s kostumografijo ukvarjajo vsak dan. Zanimalo naju je tudi, kaj o kostumografiji menijo in koliko jo poznajo učenci naše šole. Zaradi skopih podatkov, ki sva jih lahko našli na svetovnem spletu in v knjižnicah, sva veliko podatkov o kostumografiji pridobili predvsem s pogovori in z intervjuji. Srečali sva se z osebami, ki se s kostumografijo na različne načine srečujejo v svojem vsakdanjem življenju. Cilj najinega raziskovanja je bil tudi ta, da bi znanje in informacije, ki sva jih pridobili, razširili na najine vrstnike.

4. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Zastavili sva si nekaj raziskovalnih vprašanj. Zanimalo naju je:

- R1: Ali učenci naše šole poznajo tematiko kostumografije?
- R2: Ali učenci poznajo razliko med oblačilom in kostumom?
- R3: Kako se kostumografija vključuje v naše vsakdanje življenje?
- R4: Kako obsežna je tematika kostumografije?
- R5: Kje in kdo se v našem mestu ukvarja s kostumografijo?
- R6: Kakšne so posebnosti kostumografije na posameznih področjih?

5. METODOLOGIJA

Pri raziskovalni nalogi sva uporabili naslednje raziskovalne metode: proučevanje pisnih virov (knjige in spletni viri), pridobivanje podatkov na osnovi ustnih virov (intervju in pogovor), slikovni viri (svetovni splet) in terensko delo (fotografiranje). Intervjuje sva opravili z gospodom Bojanom Glaserjem iz Kulturnega društva Študent Maribor, z gospo Majo Hren Brvar iz Pokrajinskega muzeja Maribor, z gospo Suzano Rengel in Edwardom Clugom iz Slovenskega narodnega gledališča Maribor ter gospodom Brankom Padjanom iz plesne šole Rolly. Pogovarjali sva se tudi z gospodom Alešem Kacem in gospodom Tihomirjem Nemcem iz Slovenskega narodnega gledališča Maribor.

6. TEORETIČNI DEL

6.1 Kostumografija

Kostumografija je dejavnost, ki se ukvarja z delanjem osnutkov za kostume oziroma kostumsko opremo. Je ena izmed bistvenih gradnih elementov predstave oziroma odrskih predstavitev, kot so gledališke in plesne predstave, koncerti, proslave ... »Je likovna zasnova oblačil (kostum) v gledališki, filmski, televizijski uprizoritvi, včasih tudi določanje maske, frizure, osebnih rekvizitov. V novejšem času je kostumografija specializirana, v veliki meri samostojna avtorska storitev.« (Enciklopedija Slovenije, 1991, str. 327)

S kostumografijo je povezana tudi veda **kostumologija**, ki proučuje razvoj oblačil kot sestavini življenjske kulture. Sem sodijo pasovi, spone, nakit, obutev, vse do grafičnih map, modnih skic in modnih časopisov. Na osnovi takšnih podatkov kostumografi zasnujejo kostume (Enciklopedija Slovenije, 1991).

Kostum je oblačilo nastopajočega, označuje neko osebo glede na njene psihične in značajske lastnosti, čas, družbeni položaj, modo in slog. Kostum se uporablja v gledališčih, filmih, na proslavah ... in je sestavljen iz več oblačilnih kosov. Kostumi so torej posebne obleke, v katere so oblečene gledališke ali filmske osebe ali igralci na odru (Sušec Michieli, 2007, str. 105).

Kostumograf je oseba, ki se poklicno ukvarja z delanjem osnutkov za kostume, kostumsko opremo (SSKJ, 1975). Dela v različnih gledališčih, lutkovnih gledališčih, sodeluje pri različnih predstavah ali sprevodih, ki jih pripravljajo posamezna društva. Sodeluje tudi pri kostumih za igralce na filmu, v televizijskih nanizankah in nadaljevankah. Dober kostumograf mora biti sposoben komunicirati z vsemi, ki sodelujejo pri oblikovanju, na primer gledališke predstave, od šivilj in režiserjev in vse do igralcev.

Slika 1: Kostumograf pri delu

Kostumograf »je avtor kostumskih osnutkov, ki skrbi za zunanji videz nastopajočih v gledališču in pri filmu« (Vsevednik, 2005).

Na osnovi gledališkega ali filmskega scenarija kostumograf pripravi kostume za igralce, statiste in druge nastopajoče v gledališki ali filmski uprizoritvi. K pripravi kostumov ga povabi režiser, ki mu predstavi ekipo igralcev v procesu nastajanja gledališke ali filmske uprizoritve. Nato mu preda scenarij, ki ga mora kostumograf dobro pregledati in analizirati, saj ta predstavlja osnovo za izdelavo ustreznih kostumov. Sodelovati mora pri vajah, saj lahko pride do možnih sprememb scenarija ali različnih želja igralcev. Takrat mora kostumograf kostum tudi kdaj spremeniti. Običajno kostumograf kostume izdeluje sam, lahko pa mu pomaga **šivilja** ali **krojač**. Sodelovati mora tudi s scenografom, s katerim skrbi za zunanjo podobo filmske ali gledališke uprizoritve. Kostumograf uporablja **pripomočke**, s katerimi nariše oblačila, skice kostumov (papir, barvice, svinčnike, čopiče, slikarski pribor). Potrebuje enake pripomočke, kot jih uporabljata krojač in šivilja (metražno blago in dodatke, zadrge in gumbe ...). Uporablja tudi različne **modne dodatke** (torbice, čevlje, nakit, pokrivala ...). Včasih potrebuje tudi **lasulje**. V zvezek ali blok si zapisuje pripombe in popravke glede kostumov, pomembnejše naslove in naročila. Kostumograf mora poznati **osnove krojenja**, ročnega in strojnega šivanja, zna tudi risati. Dobro je, če pozna tudi osnove tkanja, pletenja in tiska na blago. Poznati mora **različne materiale** in načine vzdrževanja le-teh. Obleke in odrski kostumi so lahko razkošni, veličastni, pa tudi skromni in vsakdanji. Kakorkoli se kostumograf loti kostuma, mora opazovalcu biti razvidna njegova celovitost, sestavljena iz kombinacij sestavnih delov, barvnih sozvočij in prelivanj. Kostumograf pozna načela kostumografije, **zgodovino oblačenja** in oblačilno kulturo v posameznih obdobjih. Nujna so tudi znanja **umetnostne zgodovine** in zgodovine ter slikarstva in kiparstva. Kostumograf naj bi imel široko znanje o vseh **zgodovinskih obdobjih**. Zna najti informacije o načinu življenja tudi v drugih vedah, ki se ukvarjajo z življenjem človeka (npr. etnologija) (ZRSS, 2017).

6.2 Kostumografija in moda

»Oblačilni videz je v določenem času nedvomno odvisen od oblačilne mode. Izraz »moda« je v začetku označeval najnovejši način oblačenja. Uveljavil se je v Franciji in se širil skupaj z vplivom francoske mode po Evropi. Kasneje se je pomen izraza z oblačilnega prenesel tudi na druga področja človeškega življenja« (Žagar, 1994, str. 8).

Pri kostumografiji in modi uporabljamo oblačilne kose, seveda pa so tudi očitne razlike. Pri kostumografiji gre za kostume, ki se uporabljajo v predstavah, izdelujejo pa jih kostumografi. Shranjeni so v fundusih gledališč, lahko pa tudi v muzejih. Moda v ožjem pomenu pomeni zadnje modne smernice in najnovejši način oblačenja. Obvladuje področje navad, oblikovanje prostora, poslušanje določene glasbe ali obiske določenih prireditev. Moda je nenehno spreminjanje oblike oblačil v duhu časa, kateremu pripada. Oblačila, ki jih štejemo med modo, se predstavljajo na modnih revijah in se nosijo kot vsakdanja oblačila.

»Oblačilna moda ali moda v oblačenju pa pomeni ravnanje v okviru oblačenja, skladno s splošno definicijo mode« (Žagar, 1994, str. 8).

»Pojem oblačilni videz zajema vse, kar nosimo ali kar imamo na sebi. Namesto tega bi lahko uporabili tudi izraz noša, obleka v širšem pomenu besede ali oblačilo« (Žagar, 1994, str. 7).

Slika 2: Kostumi v predstavi

Slika 3: Modna revija

6.3 Vrste kostumov

Kostumi se ločijo po namenu, načinu oblikovanja in izgledu. Tako poznamo več vrst kostumov. Glede na potek najine raziskave in pridobljene podatke sva oblikovali spodnjo razvrstitev kostumov.

6.3.1 Gledališki kostumi

Uprizarjanje na odru ali v naravi je prepričljivo le z dobrim kostumom, ki gledalca prepriča s svojo izvirnostjo in prepričljivostjo glede na čas, v katerega spada (Kostumi preteklosti, 2015).

6.3.1.1 Vrste glede na zgodovinska obdobja

Ker se v gledaliču ali filmu zgodba dogaja v določenem zgodovinskem obdobju, mora kostumograf poznati oblačilno kulturo tistega obdobja. Ob tem dobi ideje o tem, kako naj bi kostumi izgledali. Glede na potek zgodovinskih obdobj ločimo na primer **antične kostume, srednjeveške kostume, renesančne kostume, kostume iz obdobja reformacije, kostume iz 16., 17., 18. in 19. stoletja, kostume iz obdobja rokokoja, kostume iz obdobja francoske revolucije, sodobne kostume ...**

Osnovo grškega oblačenja (**antični kostum**) so sestavljala preprosta oblačila štirikotnih oblik: hiton (moško in žensko platneno oblačilo), hlamida (volneno kvadratno ogrinjalo) in peplos (žensko oblačilo, speto s sponkami). V vseh svojih obdobjih so Grki najpogosteje uporabljali oblačila bele barve. Lepota enostavnih, nagubanih oblačil je poudarjala skladnost človeških telesnih razmerij. Grki so v glavnem hodili bos, nosili pa so tudi preproste sandale z jermeni, s plutovinastim ali lesenim podplatom, imenovane krepide, in usnjene škornje (Trošt, 2011).

Slika 4

Slika 5

Sliki 4 in 5 prikazujeta prizor iz predstave Aida, ki je bila uprizorjena v SNG Maribor in v Cankarjevem domu v Ljubljani. Režiser predstave je bil Pier Francesco Maestrini.

Srednji vek je zgodovinsko obdobje, ki se je začelo leta 476 z razpadom zahodnega rimskega cesarstva in se končalo leta 1492 z odkritjem Amerike. Skoraj tisočletno obdobje srednjega veka razmejimo na tri obdobja: zgodnji, visoki in pozni srednji vek. Sam izraz je prvi uporabil renesančni učenjak Flavio Biondo v delu *Historiarum ab inclinatione romanorum imperii decades* iz leta 1483. Z njim je označil stoletja med klasiko in renesanso, ki jih je smatral za prehodno zgodovinsko obdobje. Po njegovem mnenju je bil srednji vek popolnoma negativno obdobje, kar se včasih odraža še v sedanji miselnosti. Za srednjeveško dramo so bila poleg navadnih oblek s poudarjenimi dodatki značilna dragocena, vzvišena, slovesna oblačila. Od renesanse dalje je v gledališču prevladovala dvorna noša (Trošt, 2011).

Slika 6

Slika 7: Lik iz Comedie del arte

Slika 6 prikazuje prizor iz predstave *Merlin or the barren land*, ki je bila uprizorjena v Ljubljanski drami, režiser predstave je bil Aleksandar Popovski, kostumografinja je bila Jelena Prokovič.

V **obdobju baroka** so bili priljubljeni težki materiali (žamet, svileni taft, saten, brokat). Tako ženska kot moška oblačila so postajala bolj sproščena in udobnejša, saj so odstranili steznike. Razkošna oblačila v škrlatno rdečih, zelenih, modrih in rumenih tonih so bogato krasili z dragocenimi čipkami, rozetami, trakovi in zlatimi vezeninami. Najpogostejša obutev so bili oglati gležnarji z okrasno zaponko in visoko peto v drugi barvi. Rdeče pete so bile znak plemenitega stanu (Trošt, 2011).

Slika 8

Slika 9

Sliki 8 in 9 prikazujeta prizora iz predstave Kralj Lear, ki je bila uprizorjena v Ljubljanski drami. Režiser je bil Mile Korun, kostumografinja pa Janja Korun. Iz fotografij so razvidna bogata baročna oblačila.

Sodobni kostumi so kostumi, ki jih v predstavah uporabijo, ko želijo prikazati današnji čas ali nekaj nadrealističnega. »V 20. stoletju se je kostumografija uveljavila kot posebna oblikovalska smer; nanjo sta vplivala razvoj odrske tehnike in uporaba novih materialov« (Enciklopedija Slovenije, 1991, str. 327). Razmah kostumografije se je začel v obdobju secesije, ko so v gledališču in kasneje pri filmih začeli sodelovati pomembni slikarji (npr. Pablo Picasso, Edward Munch, Salvador Dali ...). Razvili so svobodne in sproščene oblike skupaj z novo obravnavo odrskega prostora in gledališkega izraza (Enciklopedija Slovenije, 1987).

Slika 10

Slika 11

Sliki 10 in 11 prikazujeta sodobne kostume Alana Hranitelja. Prva je iz predstave Črne maske v izvedbi SNG Maribor iz leta 2012, druga pa iz predstave Circusa de solei iz leta 2017.

6.3.1.2 Nacionalni kostumi

Vsaka pokrajina ima svoje značilne kostume, ki so jih nosili v preteklosti, danes pa jih uporabljajo ob različnih svečanih priložnostih, nastopih ... Glede na pokrajine ločimo različne nacionalne kostume. Na primer: evropski (Španija, Italija, Jugoslavija, Hrvaška, Francija, Škotska, Švica, Romunija, Skandinavija ...), azijski (Kitajska, arabski svet, Indija, Japonska ...), afriški (Maroko, zahodna in vzhodna Afrika, Egipt ...), južni in srednje ameriški (Mexico, Peru, Argentina ...) in drugi.

Slika 12: Prizor iz predstave Vojna in mir

Slika 12 prikazuje prizor iz predstave Vojna in mir, ki je bila uprizorjena v Ljubljanski drami. Režiser predstave je bil Silviu Purcारेte, kostumograf pa Dragoş Buhagiar. Kostumi v predstavi so nacionalni romunski kostumi.

Tudi **škotski kilt** je nekakšne vrste kostum. Kilt je tradicionalna obleka za moške in dečke, z začetki v 16. stoletju v Škotskem višavju. Od 19. stoletja so moški ponovno začeli nositi kilte, v zadnjih letih je postalo tudi vsakdanje oblačilo. V njih so se Škoti včasih borili v vojnah. Največkrat je kilt izdelan iz volnene tkanine v vzorec, imenovan tartan (Škotska, 2011).

Slika 13

Slika 14

Slika 15

Slika 13 prikazuje škotski kilt, oblačilo iz srednjega veka, a dosti škotov ga še danes nosi ob svečanih priložnostih. Slika 14 prikazuje prizor iz pekingške opere Opičji kralj, ki je bila uprizorjena v Cankarjevem domu decembra 2015. Slika 15 prikazuje plesalko na odru v indijskem kostumu.

6.3.2 Folklorni kostumi

Vse več folklornih skupin se ne kostumira več le v pripadnostne kostume, ampak se poslužujejo izdelave obsežnih kostumskih podob glede na izbran čas in območje. Razlika med otroškimi in odraslimi folklornimi kostumi je ta, da so otroški kostumi sestavljeni iz barvitih oblek in belih predpasnikov, punce imajo lase spete v kite. Kostumi za odrasle so sestavljeni iz več slojev, ženske imajo lase spete v figo ali čop, na glavi imajo zavezano ruto. Moški nosijo klobuke. Noše se razlikujejo glede na pokrajine (Kostumi preteklosti, 2015).

Slika 16

Slika 17

Sliki 16 in 17 prikazujeta nastop folklornih plesalcev KUD Študent.

Slika 18

Slika 19

Slika 18 prikazuje nastop otroških folklornih plesalcev KUD Študent v dvorani Union v Mariboru, slika 19 pa prikazuje otroke v tipičnih folklornih kostumih.

Slika 20

Slika 20 prikazuje makedonske in slovenske vrhuse plesalce ter pevce, ki nastopajo v kostumih bivše Jugoslavije.

6.3.3 Plesni kostumi

Ples je vrsta izražanja, umetnosti in zabave. Je govorica telesa, ki se izraža skozi ritem glasbe in lahko predstavlja stil človekovega življenja. Ples je del kulturne izobrazbe vsakega posameznika in je kultura posameznega naroda. Ples je tudi umetnost in hkrati šport, v njem se prepleta usklajenost dveh ali več teles. Najstarejši slikovni zapisi o plesu, segajo celo do 15 000 let nazaj. Nekoč je bil ples vezan na religijo in njene običaje, z razvojem kultur je postal še oblika zabave, sprva majhnih skupin, kasneje pa kot način preživljanja prostega časa velikih množic. Poznamo kostume za **standardne ples**, **latinskoameriške ples**, **jazz ples**, **disco dance** in **show dance**,

kostume za trebušni ples, rekreativni ples in druge. Kostumi se med seboj razlikujejo po obliki, količini blaga in dodatkov, načinu šivanja, dolžinah ...

Slika 21

Slika 22

Slika 21 prikazuje kostume za standardne ples. Za njih je značilno, da segajo čez kolena in imajo posebej oblikovane rokave. Slika 22 prikazuje kostume za latinskoameriške ples. Za njih je značilno, da so krajši in bolj odprti. Ponavadi so zelo pisanih barv in okrašeni, tudi zato, da pritegnejo pozornost sodnikov.

Slika 23

Slika 24

Slika 25: trebušni ples

Sliki 23 in 24 prikazujeta kostume za ples (show dance), kjer so plesalci bolj aktivni, gibi so hitri in razgibani, zato morajo biti kostumi bolj oprijeti, vendar še vedno udobni in vpadljivi (barve, dodatki). Slika 25 prikazuje kostum za trebušni ples. Pri teh kostumih je pomembno, da je viden trebuh, spodnje krilo je vsaj preko kolen ali celo do gležnjev.

6.3.4 Filmski kostumi

Oblikovalci filmskih kostumov so pripovedovalci zgodb, zgodovinarji, družbeni komentatorji in antropologi. Filmi pripovedujejo o ljudeh, kostumografija pa ima pri oživljanju filmskih likov ključno vlogo (RTV, 2012).

Za sodobni film je značilna pestrost v formi in strukturi pripovednih oblik, povezujejo se komercialni in umetniški filmi različnih žanrov. Film uporablja značilnosti, prevzete iz drugih umetniških praks: gledališča, likovne umetnosti, glasbe, literature in arhitekture. Film je razvil sebi lasten filmski jezik, ki uporablja specifična izrazna sredstva. Kostum v filmu predstavlja obliko vizualno organiziranega teksta. Kostum povezuje filmski lik z dejanskim telesom igralca in mu omogoča transformacijo v novo osebo, ki jo narekuje scenarij. Kostum lahko poudari določene fizične lastnosti telesa, lahko ga zakriva ali vizualno preoblikuje. Kostum mora razkrivati tiste lastnosti telesa, ki označujejo karakter lika. Kostumografija uporablja likovne prvine: barvo, linijo in obliko. Vključuje jih v kompozicijo likovnega komponiranja: harmonije, kontrasta, ravnotežja in poudarka. Razmišlja o likovnih spremenljivkah, kot so velikost, teža, volumen, gostota, tekstura. V kostumografiji uporabljajo različne kontraste, kot so barvni, svetlo-temni ... Ti ustvarjajo napetost in dinamiko celotne kompozicije. Kostumograf lahko uporabi vizualni kontrast z namenom, da pritegne pozornost gledalca, izpostavi konfliktne elemente zgodbe, poudari razlike in nasprotja med liki in ustvari napetost med njimi (Jurjec, 2016).

Slika 26

Slika 27

Slika 26 prikazuje kostum iz filma Čarovnik iz Oza (1939) igralke Judy Garland, slika 27 pa prikazuje kostum Charlija Chaplina. Tudi v slovenskih filmih je bila izbira kostumov pomembna, tako zaradi okolja, v katerem se je dogajalo, kot tudi časa.

Slika 28: Cvetje v jeseni (1973)

Slika 29: Srečno, Kekec! (1963)

6.3.5 Pustni kostumi

Niko Kuret je v svojem delu Maske slovenskih pokrajin zapisal misel: »... navsezadnje se pa tudi vprašamo, kakšno mesto zavzemajo slovenske maske v evropskem merilu. Odgovor je lahek in kratek: Slovenija je Evropa v malem!« (Bogataj, 1998, str. 18) S tem je mislil na dediščino maskiranja, torej na navade in tipe mask, ki jih danes vidimo v muzejih oziroma tako imenovanih gledališčih zgodovine. Tisti, ki oblečejo te maske, vsako leto odigrajo del preteklosti. Pustni kostumi so torej »del živega muzeja, ki se vsako leto predstavi v posameznih krajih in pokrajinah ter je pomemben del naše pustne dediščine« (prav tam, str. 18).

»Prvotno so bili maskirani liki utelešenje nadnaravnih sil, predstavljali so duhove rajnih. Ljudje so menili, ker so tako razumeli dogajanje v naravi, da odganjajo zimo in zle sile, povezane z njo. Zdaj je njihovo maskiranje le še nekakšen gledališki nastop« (Bogataj, 1998, str. 18).

Slika 30: kurent

Slika 31: laufarji

Kurent je najbolj poznan pustni kostum v Sloveniji. Označuje pustno šemo v kožuhi, z zvonci okrog pasu in posebnim pokrivalom. Znan je v vzhodni Sloveniji (slika 30).

Med najbolj poznane pustne kostume štejemo še cerkljanske laufarje (slika 31), škoromate (slika 32) in škopite iz Podgrada, pustarji, mačkare ... Tipične slovenske kostume lahko vidimo na različnih povorkah po Sloveniji v pustnem času. Ob pustu se ljudje oblačijo v kostume, ki predstavljajo različne filmske like, živali ali celo predmete. Zelo pogosto opazimo kostume klovnov (slika 33).

Slika 32: Škoromati

Slika 33: Klovni

6.4 Kostumi nekoč in danes

Z oblekami že od nekdaj izražamo sebe in jih prilagajamo času, v katerem živimo. Oblečila so statusni simbol, govorijo o tem, kdo in kaj smo, kaj delamo in kako živimo. Razvoj oblačil sega že daleč v prazgodovino, ko so bila namenjena zaščiti pred zunanjimi vplivi (mraz, vročina, dež), pa do sedaj, ko se z njimi ponašamo in izražamo. Skozi različna zgodovinska obdobja lahko spremljamo, kako so se oblačila in obutev spreminjali. Oblečila so imela različen funkcionalen, estetski in simbolični pomen. O prvih oblačilih pričajo arheološke najdbe in stenske slikarije. Oblečila so si delali iz prepletenega ločja, trav in živalskih kož. Sčasoma so se naučili kožam odstraniti dlako in nastalo je usnje. Oblečila so sešili s koščnimi iglami ali posukanimi žilami. Kasneje sta se pojavila lan in volna. Tako so začeli na primitivnih statvah tkati in dodajati vzorce. Na Japonskem so v tem času že uporabljali svilo (Moda, 2009).

Slika 34

Danes se oblačila zelo razlikujejo od tistih, ki so jih nosili naši predniki. Obleke, ki so jih ljudje včasih nosili v vsakdanjem življenju, dandanes hranimo v muzejih in jih imamo kot zgled za izdelavo kostumov v gledališčih in filmih.

6.4.1 Kostumografija v Sloveniji

V Sloveniji je bila kostumografija do druge svetovne vojne prepuščena iznajdlivosti režiserjev in scenografov, nekaj časa tudi samih igralcev. Sodelovali so z gledališkimi šiviljami, krojači in garderoberji. Med prvimi se je v slovenski kostumografiji pojavila **Jela Vilfan**, ki je načrtovala kostume od leta 1943. Nekateri znani slovenski kostumografi so **Melita Vauh**, **Meta Sever**, **Eka Vogelnik**, **Leo Kulaš**, **Barbara Stupica** in drugi. Med najbolj vidnimi je zagotovo **Alan Hranitelj** (Enciklopedija Slovenije, 1991).

6.4.1.1 Alan Hranitelj

Alan Hranitelj je zelo znan slovenski kostumograf, rojen v Zagrebu. Od sredine osemdesetih let živi in dela v Sloveniji.

Slika 35

Slika 36

Po sodelovanju v predstavi *Krst pod Triglavom* je svojo profesionalno pot nadaljeval v Ljubljani. Že zelo zgodaj je marsikdo opazil, da njegova dela ni mogoče opisati z nobeno od besed, ki jih navadno uporabljamo na področju, na katerem ustvarja. Njegovo ustvarjanje sestavljajo gledališka, operna in filmska kostumografija ter maska, posveča pa se tudi oblikovanju oblek, oblačil in dodatkov. Sodeluje z različnimi domačimi in tujimi gledališči ter z najvidnejšimi slovenskimi gledališkimi, filmskimi in video režiserji. Njegov dosedanji opus šteje okoli 380 kostumov in sodelovanj pri različnih projektih, od tega okoli 190 gledaliških kostumov, okoli 15 opernih

kostumov, okoli 7 za klasični balet, okoli 30 za sodobne plesne predstave, okoli 15 filmskih in televizijskih kostumografij, sodeloval je pri okoli 50 samostojnih in skupinskih razstavah, oblikoval je okoli 30 kostumov za različne dogodke in za okoli 25 televizijskih reklam. Med drugim je oblikoval uniforme za okoli 11 različnih podjetij ter oblikoval kostumografijo za Cirque du Soleil (Hranitelj, 2006).

Slika 37

Slika 38

Slika 39

Sliki 37 in 38 prikazujeta prizora iz predstave *Leonce in Lena*, ki so jo v Mladinskem gledališču Ljubljana premierno uprizorili septembra 2016. Slika 39 prikazuje Alana Hranitelja in Josipo Lisac, znano hrvaško pevko, za katero je kostumograf že večkrat izdelal kostume za nastop.

6.4.2 KOSTUMOGRAFIJA V MARIBORU

6.4.2.1 Vlasta Hegedušič

Vlasta Hegedušič je gledališka umetnica s slikarskim predznanjem. Od leta 1951 je delala kot kostumografinja in scenografinja za operna in dramska gledališča v Splitu, Zagrebu, Osijeku, Novem Sadu, Beogradu, Ljubljani, Celju in Mariboru. V več kot tridesetih letih je oblikovala kostume za približno 250 filmskih, opernih, dramskih in televizijskih uprizoritev in 40 scenografskih zasnov. Od prve do zadnje kostumske skice ali scenske upodobitve lahko odkrivamo enako vitalnost in življenjsko radost kostumografinke, kljub opaznemu zorenju in vedno večji ustvarjalni samozavesti. Ob kostumografiji in scenografiji se ukvarja tudi z modo in slikarstvom. Pripravila je več samostojnih slikarskih in kostumografskih razstav. S svojimi deli je bila predstavljena na vseh mednarodnih trienalih gledališke scenografije in kostumografije v Novem Sadu (Može, 1985).

Slika 40: Vlasta Hegedušič

Slika 41

Slika 42

Slika 41 predstavlja eno izmed številnih skic, ki jih je Vlasta Hegedušič narisala za predstavo Črne maske v letu 2000. Slika 42 prikazuje kostumografsko skico, narisano za predstavo Krog s kredo iz leta 1995.

6.4.2.2 Marta Frelih

Marta Frelih se je rodila v Mariboru. Leta 1992 je doštudirala na švicarski šoli Neue Kunstschule Zürich in prejela naziv kostumografinja in modna oblikovalka. Leta 2002 je dokončala magisterij na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani in si pridobila naziv magistra umetnosti. Ima pa še dva naziva, in sicer profesorica likovne pedagogike in doktorica znanosti. Kot kostumografinja dela za opere, drame, balet, glasbene predstave in mjuzikle. Dela po Sloveniji, v Nemčiji, Švici, Avstriji in Franciji (19. festival slovenskega filma, 2016).

Slika 43

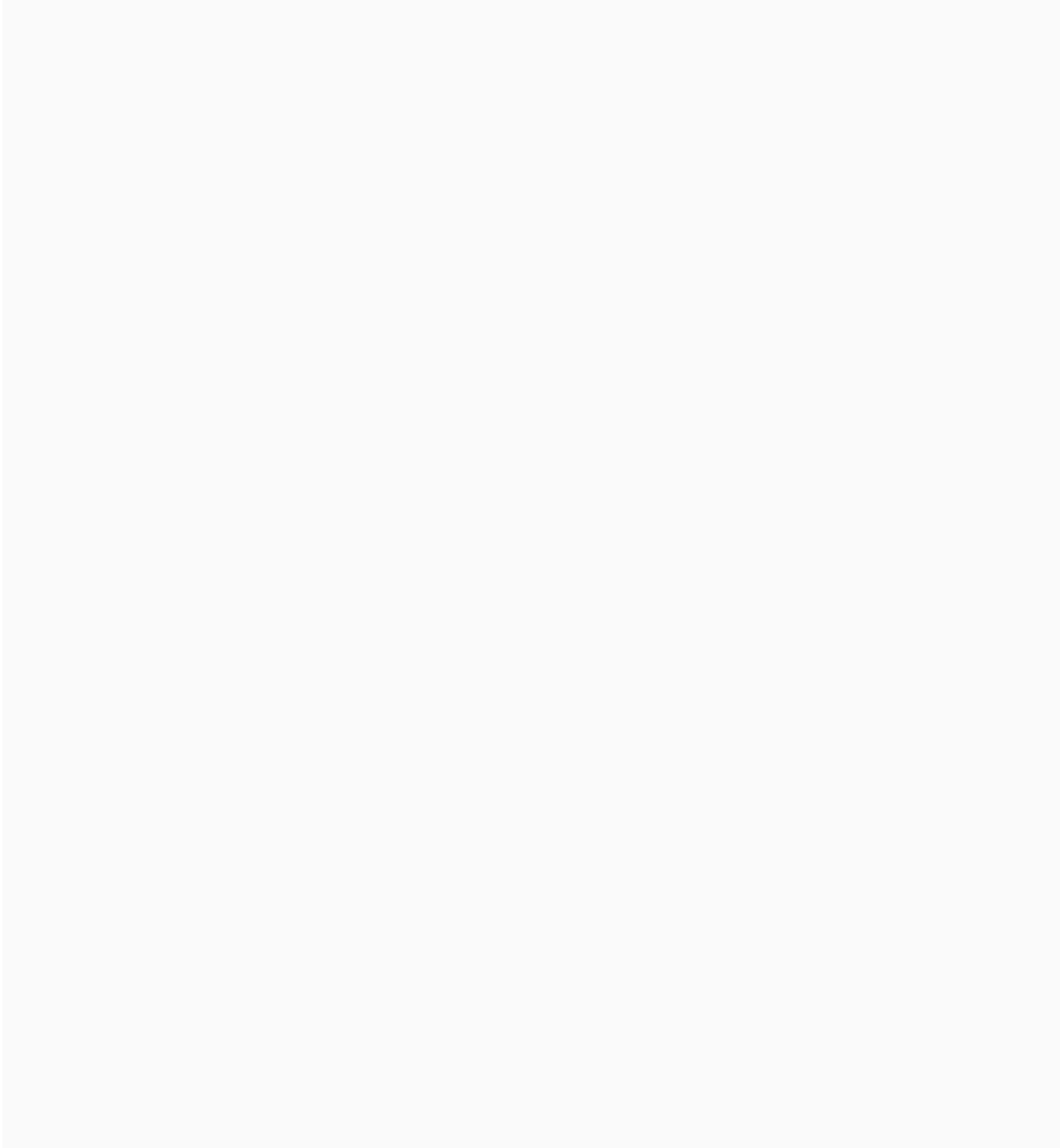
Slika 44

Slika 45

Marta Frelih je sodelovala tudi pri nekaterih slovenskih filmih: Ita Rina – filmska zvezda, ki je zavrnila Hollywood (2016), Alma Karlin – samotno potovanje (2009) in Ivana Kobilca – portret slikarke (2008), kot prikazuje slika 44. Na sliki opazimo kostume Marte Frelih, ki je v filmu

poskrbela tudi za scenografijo. Slika 45 prikazuje prizor iz otroške gledališke predstave *Obuti maček*. Kostume je prispevala Marta Frelj, obenem pa je predstavo tudi režirala, oblikovala scenografijo in izdelala koncept videa.

7. RAZISKOVALNI DEL

7.1 Metode

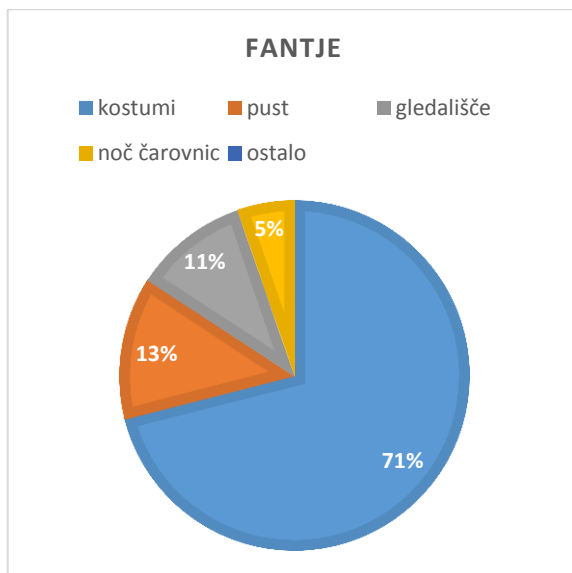
V nadaljevanju predstavljava rezultate, do katerih sva prišli z anketo. Veliko novih podatkov sva pridobili z intervjuji. V nadaljevanju sva v raziskovalno nalogo vključili tudi nekaj fotografij, ki sva jih posneli na terenu, ob pogovorih s sogovorniki.

7.2 Rezultati

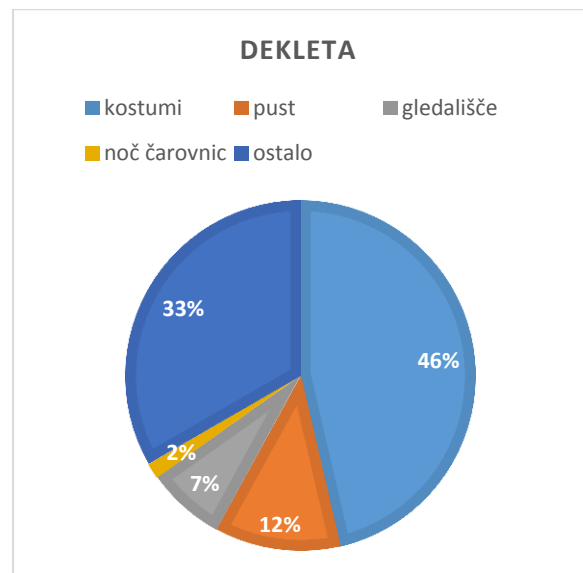
7.2.1 Anketa

V nadaljevanju predstavljava rezultate ankete, ki sva jo opravili na naši šol. S to anketo sva želeli izvedeti, kolikšno je vedenje učencev o kostumografiji, saj je ta tema v našem vsakdanjem življenju malokrat omenjena. Tudi midve na začetku raziskovanja nisva veliko vedeli, zato naju je nadaljnje raziskovanje toliko bolj pritegnilo. Predvidevali sva, da se bodo odgovori učencev ponavljali in da bo znanje učencev o kostumografiji približno enako. Anketirali sva 69 učencev iz 7., 8. in 9. razreda naše šole. Med odgovori sva zaznali tudi nekaj zelo zanimivih.

1. Na kaj pomisliš ob besedi kostumografija?

Graf 1

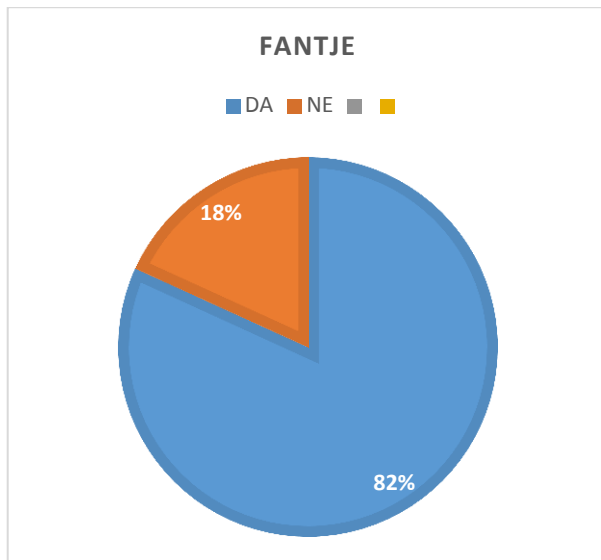

Graf 2

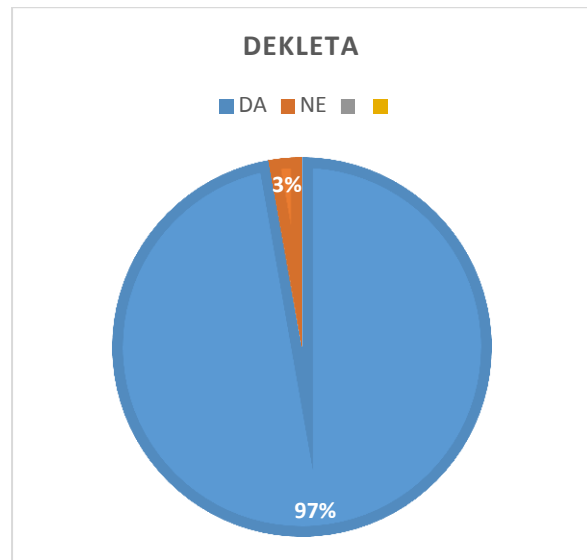
Graf 1 prikazuje, da je pri fantih najpogostejši odgovor kostumi. Graf 2 prikazuje, da je tudi pri dekletih najpogostejši odgovor kostumi. Če primerjamo oba grafa, vidimo, da približno enako

število deklet in fantov povezuje kostumografijo s pustom. Pod ostalim so se pojavili zelo različni odgovori, predvsem pri dekletih.

2. Ali veš, kakšna je razlika med oblačilom in kostumom?

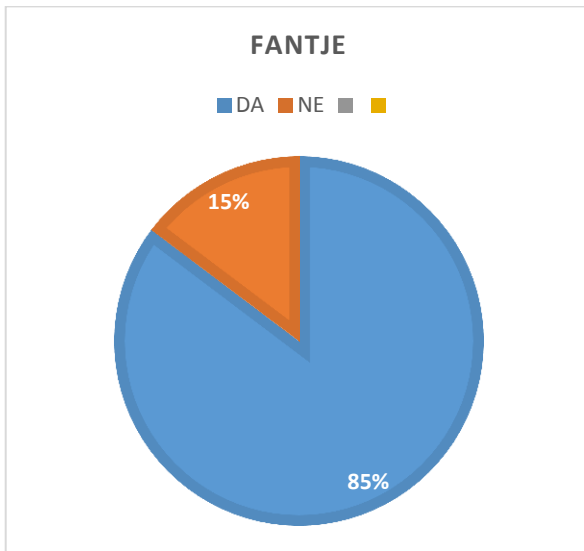
Graf 3

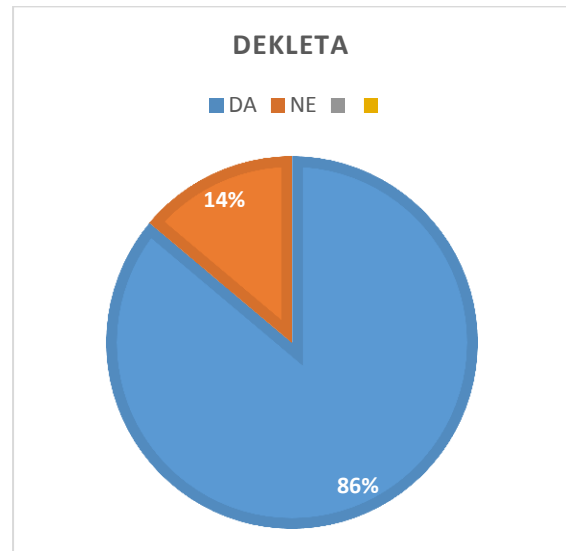
Graf 4

Graf 3 prikazuje odgovore fantov in takoj ugotovimo, da velika večina učencev ve, da obstaja razlika med kostumom in oblačilom. Graf 4 prikazuje odgovore deklet, iz njega razberemo, da skoraj vsa dekleta razlikujejo med kostumom in oblačilom. Vsi učenci pa so imeli zelo zanimive odgovore. Na primer: oblačila nosimo vsak dan, kostume nosimo le ob praznikih; oblačilo je, ko si nekaj oblečeš in nosiš, kostum pa, ko bi rad nekaj predstavljal in ga oblečeš, npr. za pust; z oblačilom izraziš svoj pravi jaz, s kostumom pa se svetu predstaviš kot oseba, kakršna želiš postati; kostum uporabimo, da se preoblečemo v nekoga drugega; kostum predstavlja drugo osebo; kostum je oblačilo, ki ga ne bi oblekla vsak dan za v mesto; kostum je bolj čarobno narejen; kostum se nosi le en dan ali pa v gledališču; kostum je namenjen odrski uprizoritvi; kostum je nekaj ekstremnega ...

3. Ali si že kdaj imel oblečen kakšen kostum? Če da, kakšen?

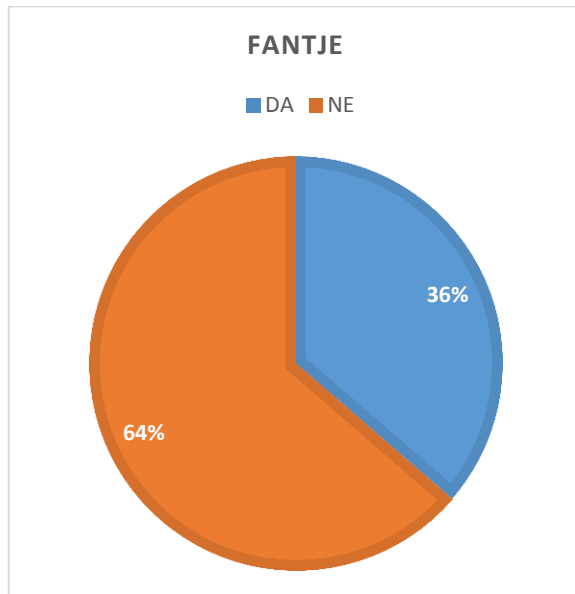
Graf 5

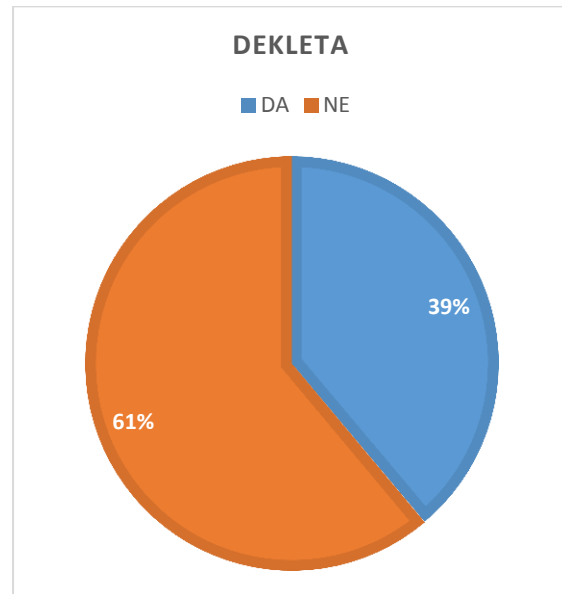
Graf 6

Graf 5 prikazuje koliko odstotkov izprašanih fantov je imelo oblečen kostum (85%). Kot odgovori so se najpogosteje pojavljali: pustni kostumi, plesni kostumi, dramski kostumi. Graf 6 prikazuje, koliko odstotkov izprašanih deklet je že imelo oblečen kostum (86%). Najpogosteje so se pojavili sledeči odgovori: pustni kostumi, plesni kostumi, dramski kostumi. Ugotovili sva, da se odgovori fantov in deklet med seboj ne razlikujejo.

4. Ali si se že kdaj s prijatelji ali družino pogovarjal o kostumih?

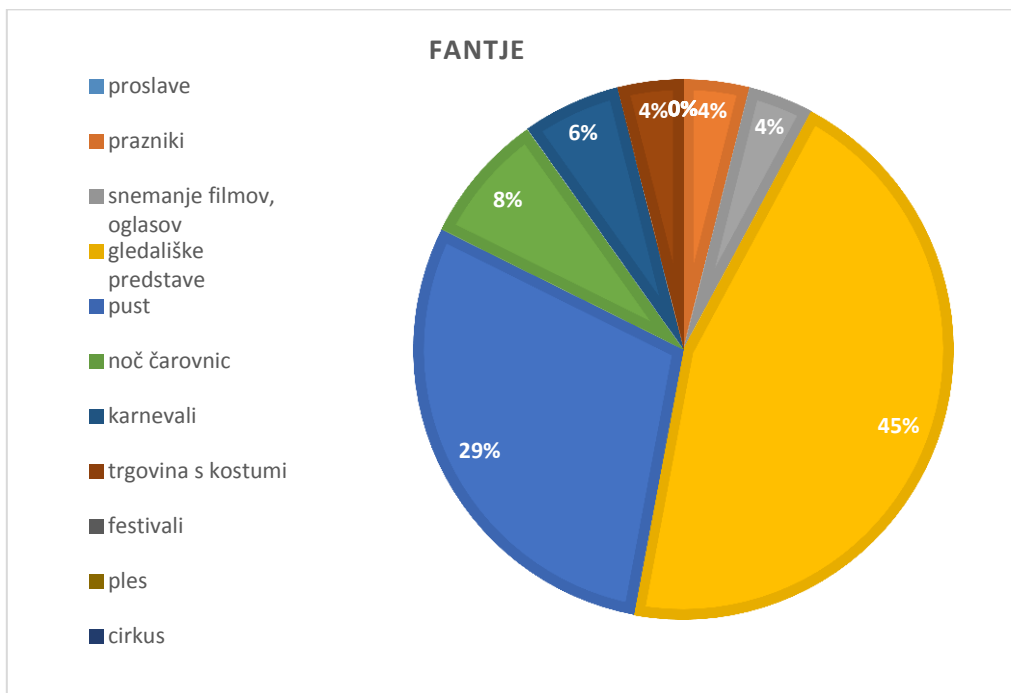
Graf 7

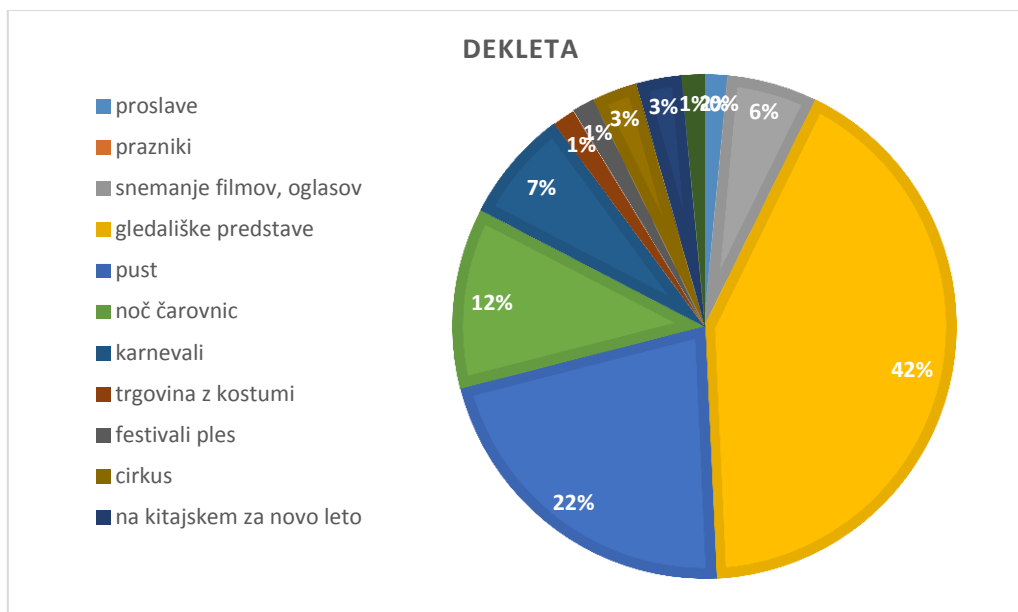
Graf 8

Graf 7 in graf 8 prikazujeta, da se večina fantov kot deklet s prijatelji ali družino niso pogovarjali o kostumih. Na tem mestu sva prav tako ugotovili, da se odgovori obeh spolov skoraj ne razlikujejo.

5. Kje v vsakdanjem življenju se lahko srečamo z kostumi?

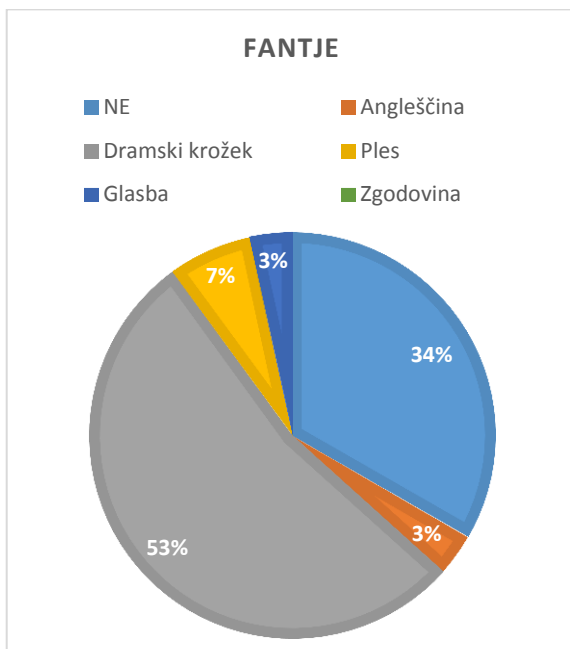
Graf 9

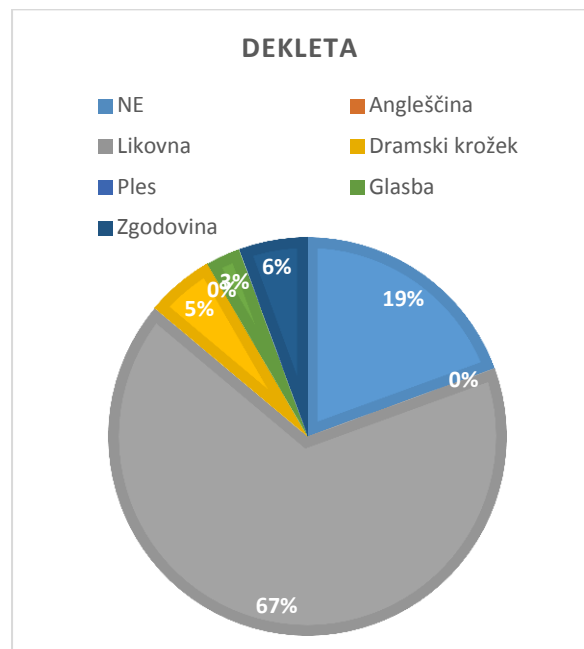
Graf 10

Graf 9 in graf 10 prikazujeta, da se fantje in dekleta v vsakdanjem življenju največkrat srečujejo s kostumi ob ogledu gledaliških predstav (fantje 45%; dekleta 42%) in za pusta (fantje 29%, dekleta 22%). Ostali odgovori so enakomerno razdeljeni (proslave, prazniki, karnevali, ples, cirkus, noč čarovnic). Zelo zanimiv odgovor se nama je zdel odgovor snemanje filmov in oglasov.

6. Ali lahko kostumografijo povežeš s katerim predmetom v šoli?

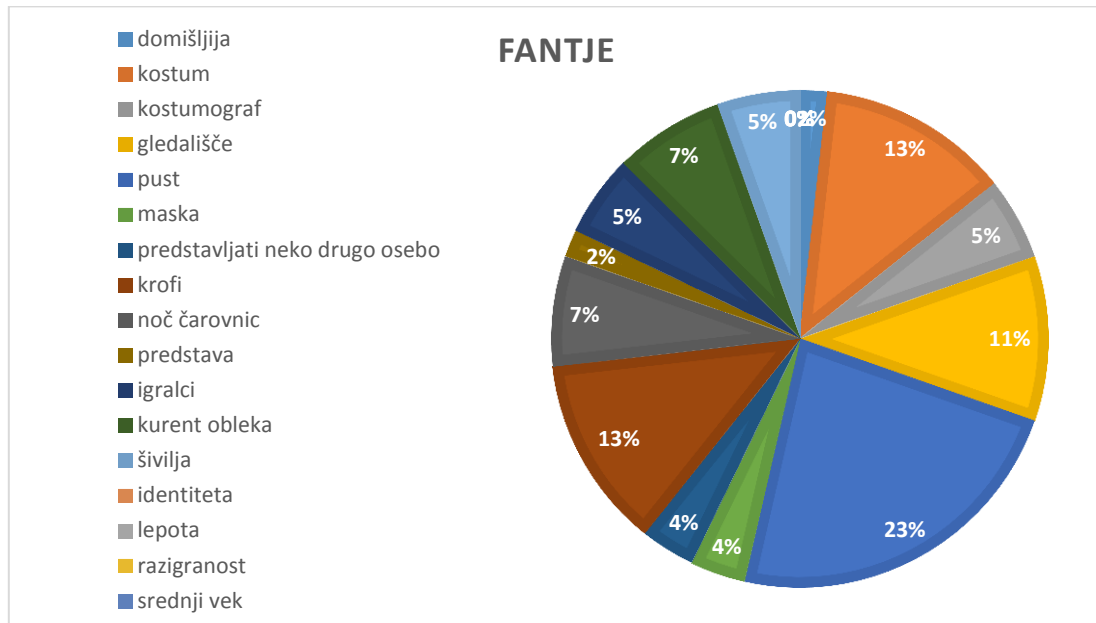
Graf 11

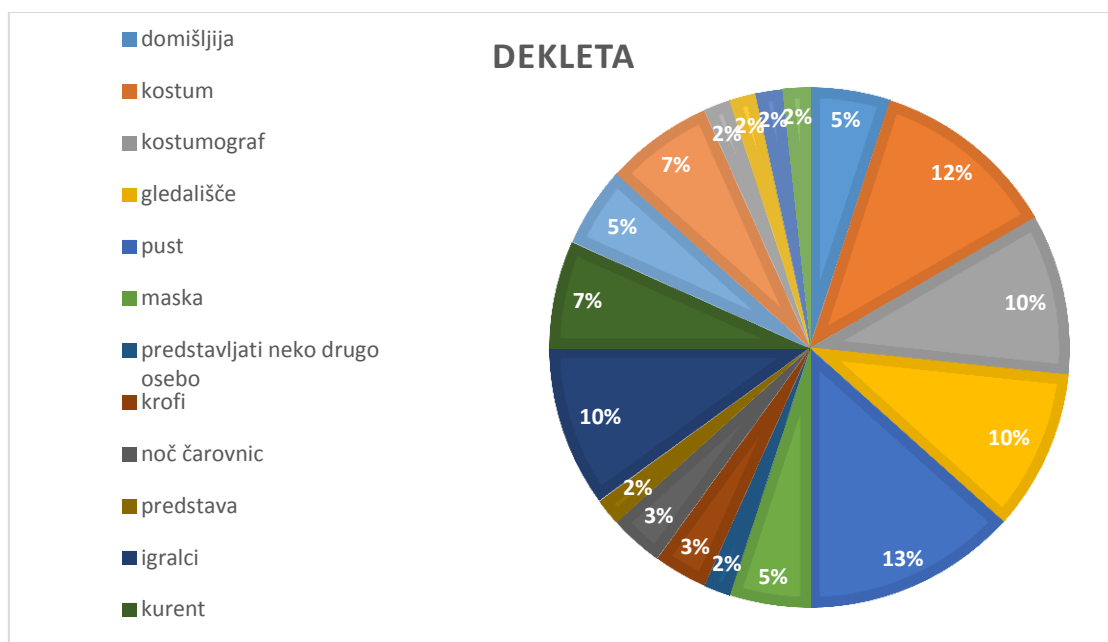
Graf 12

Graf 11 prikazuje, da polovica fantov povezuje kostumografijo s šolskim dramskim krožkom (53%). Graf 12 prikazuje, da več deklet povezuje kostumografijo z šolskim predmetom likovna umetnost (67%). Ostali odgovori so bili: z glasbo, plesom, zgodovino. Zanimivo je, da so nekateri fantje povezali kostumografijo z angleščino.

7. Zapiši kakršnokoli misel, besedo, predmet ali osebo, ki jo lahko povežeš s kostumografijo.

Graf 13

Graf 14

Graf 13 in graf 14 prikazujeta, da so najpogostejše besede, s katerimi učenci povezujejo kostumografijo, naslednje: pust, kostum, krofi, gledališče, noč čarovnic in kurent. Pojavilo se je veliko različnih besed, pri fantih več kot pri dekletih. Dekleta so dodala tudi kostumograf (10%) in igralci (5%).

7.2.2 Intervju s kostumografinjo

Mira Strnad je samozaposlena v kulturi, je **oblikovalka tekstilij in oblačil v kostumografiji**. Njeno umetniško ime oziroma ime blagovne znamke je Miricota. Dela v svojem majhnem ateljeju v centru mesta, kjer sva jo obiskali. Kratek čas je tudi poučevala likovno umetnost, saj je po izobrazbi profesorica likovne umetnosti.

Slika 46: Mira Strnad

Kdaj ste se začeli ukvarjati z kostumografijo?

Že v srednji šoli z izdelavo pustnih mask, če lahko to štejemo pod kostumografijo. Bolj profesionalno pa se s kostumografijo ukvarjam zadnjih pet ali šest let. Takrat sem začela delati z gledališči, pred tem sem sodelovala tudi s plesalci iz Plesne izbe Maribor ob letnih produkcijah ali samostojnih projektih. Delam tudi za Drugo gimnazijo Maribor. Do sedaj sem oblikovala kostume za predstavi Alica v čudežni deželi in Sen kresne noči. Sodelujem tudi z gledališčem v Celju in na Ptuju.

Kakšna je vaša izobrazba, da lahko to počnete?

Po končani srednji šoli sem pridobila izobrazbo konfekcijski modelar, vendar te šole danes več ni. Po univerzitetni izobrazbi pa sem profesorica likovne umetnosti.

Zakaj se ukvarjate z kostumografijo?

Ker me to veseli. Pač, padla sem noter in to delam predvsem zaradi veselja. Kratek in enostaven odgovor.

Kakšne kostume najraje izdelujete in za koga?

Najraje delam takšne kostume, ki jih najprej narišem in jih potem izdelam, kar pomeni po domišljiji. Tak primer je Alica v čudežni deželi. To pomeni, da jaz kostum narišem in ga potem sešijem. Trenutno pa delam kostume za predstavo, kjer moram oblačila kupovati v navadnih trgovinah, kar je pa seveda spet zahtevno, zame ni tako enostavno kot prvo.

Ali stvari, ki jih kupite predelate?

Ne, ker so predstave iz današnjega časa in morajo biti igralci oblečeni kot narekuje današnja moda. Ampak kljub temu, da je tega veliko, ne najdeš zmeraj tistega, kar potrebuješ.

Kako sodelujete z drugimi ustvarjalci predstave?

Ko se dobim z režiserjem, se ponavadi sestane kar cela ekipa: scenograf, koreograf, kostumograf ... Na sestanku režiser pove svojo idejo, kakšno predstavo bi rad in v kakšno smer se moramo spustiti, na primer v katero obdobje. Nato na podlagi teh pogovorov naredim skice, ki jih nato režiser odobri ali pa zavrne, pove pa tudi, če je potrebno kaj spremeniti. S koreografi se moraš dogovoriti glede gibanja nastopajočih, da bo kostum prilagojen plesu.

Imate kakšnega priljubljenega režiserja?

Najbrž Matjaža Latina, saj sem z njim največ delala. Trenutno delam z Borisom Kobalom, ki je tudi super. Do zdaj sem se razumela z vsemi, je pa res, da ima vsak režiser svoj postopek dela in jaz se moram prilagoditi.

Ali imate pri sebi kakšne skice kostumov?

Tukaj ne. Skice, ki jih delam za gledališče, ponavadi vzamejo oni in jih dajo v svoj fundus. To pomeni, da originalnih skic jaz ne obdržim. Jaz si jih fotokopiram za svoj fundus, ki ga imam doma. Osebno pravzaprav ne maram skic, ker se mi zdi, da me zelo omejujejo in da ne smem na kostumu nič spremeniti.

Za katero predstavo ste najraje ustvarjali?

Najraje sem ustvarjala za Drugo gimnazijo Maribor pri predstavi Alica v čudežni deželi. Letos sem z njimi že drugo leto. Delo tam je zelo intenzivno, saj je v predstavah veliko kostumov, v Alici jih je 120. Čeprav je toliko tega in si na koncu utrujen, je vseeno nekaj posebnega, saj delaš z dijaki. Ko

vidiš njihovo zagnanost, ki je starejši nimamo več in ko vidiš končni produkt na odru in se zaveš, kaj smo skupaj naredili, ti grede kar mravljinici po telesu. Zdi se mi, da je bila Alica najbolj čustvena predstava, predvsem zaradi dijakov.

Slika 47: Sen kresne noči, II. gimnazija

Slika 48: Alica v čudežni deželi

Slika 49: Gledalšiče Ptuj - Cucki

Ali lahko predstavite postopek izdelave kostumov?

Najprej poiščem material, malo tudi po internetu, glede na predloge režiserja: ključne osebe, obdobje, glasbo ... Nato fotografske predloge, ki jih najdem, pokažem režiserju. Potem izhajam iz teh slik in skic ter povzamem v eno celoto. Potem pride na vrsto izbira blaga, čeprav ti tudi blago samo malo pokaže ali pa spremeni smer pri izdelavi kostuma. Kadar delam v Celju pa je malce drugače. Saj so tam zaposlene šivilje, frizerke, vizažistke ... Tja pa moram priti s točno natančno določeno skico in se te tudi držati.

Ali bi nama še vi radi kaj povedali, kar se vam zdi pomembno oziroma zanimivo na področju kostumografije?

Kostumografija je nasploh pomembna, saj smo vsi vizualni. Vsak človek najprej pogleda, kako si oblečen in ko igralec pride na oder je isto. Ljudje najprej pogledamo, kako je nastopajoči oblečen. Če je nek igralec slabo oblečen, slaba luč ne pade na režiserja, temveč na kostumografa. Kot kostumograf moraš biti tudi zelo razgledan. To pomeni, da hodiš na druge predstave, v muzeje, na razstave ... S tem si kostumograf širi svoje obzorje.

7.2.3 Intervju v pokrajinskem muzeju maribor

V **Pokrajinskem muzeju Maribor** sva se srečali z gospo **Majo Hren Brvar**, ki je zaposlena kot kustodinja na oddelku za oblačilno kulturo. Po izobrazbi je umetnostna zgodovinarica. V nadaljevanju predstavljava intervju, ki sva ga opravili z njo.

Slika 50: Maja Hren Brvar

Kakšna je vaša vloga v Pokrajinskem muzeju Maribor?

Jaz sem kustodinja na oddelku za oblačilno kulturo, to pomeni, da skrbim za zbirke mode, uniform, tekstilije drugih namembnosti in liturgični tekstil. To so moje primarne naloge. Drugače pa smo kustosi zelo multifunkcionalne osebe, tako da delam tudi nekaj pedagoškega in dokumentacijskega dela. To pomeni, da je delo zelo živahno in zelo kreativno. Marsikomu se morda zdi ravno nasprotno, ampak to že dolgo ne velja. Srečujemo se tudi z različnimi izivi, ki jih sprejemamo in se vedno znova nekaj novega naučimo.

Kako bi vi definirali razliko med oblačilom in kostumom?

Če govorimo o originalnih oblačilih, kar mi recimo hranimo v zbirkah, so to oblačila, ki so jih ljudje resnično nosili. Kostum pa je kreacija, ki jo nosijo neke druge osebe, se pravi sekundarne osebe, bodisi za gledališče ali za film. Oblačila naredi kostumograf, ki je lahko hkrati tudi modni kreator. Seveda je dobro, da ima dokončano kakšno naravoslovno-ehnično fakulteto ali srednjo šolo za oblikovanje, to pa seveda ni nujno. Drugače pa so originalna oblačila, ki jih mi hranimo v muzeju,

inventarizirana. To pomeni, da dobijo svojo **inventarno številko** in so vpisane v register kulturne dediščine, to pomeni, da so **muzealije**. In tega mi ne smemo posoditi za kakršnekoli gledališke ali filmske predstave. Ohraniti in ustvariti moramo optimalne pogoje, da ti kosi ostanejo čim dlje v takšnem stanju kot so prišli. Medtem pa se kostumi, ki so v gledaliških fundusih, lahko sposojajo iz predstave v predstavo, se mobilizirajo, predelujejo ... Torej to je bistvena razlika, da so oblačila ohranjena v svoji prvotni funkciji, kostumi pa so ustvarjeni za neko predstavo in se lahko uporabljajo večkrat. Čeprav bi morali biti boljši pogoji za shranjevanje oblačil, temu ni tako.

Ali v muzeju hranite samo oblačila ali tudi kostume?

Hranimo oboje. Oblačila, ki jih hranimo, izvirajo iz 17. stoletja pa vse do danes. To je ena izmed redkih specialnih zbirk na Slovenskem, ki še vedno raste in hrani tudi stvari iz sodobnosti, saj vemo, da je moda tak medij, ki se stalno vrača iz preteklosti, vrne se v neki novi preobleki. Torej zbiramo oblačila vse do današnjih dni. Imamo pa tudi načrtano neko novo pot, v smislu gledaliških in filmskih kostumov. Začela se je pred nekaj leti, ko je gospa Marta Frelj, znana slovenska kostumografka, donirala muzeju dve kolekciji kostumov dveh slovenskih filmov, o Almi Karlin in o Ivani Kobilci. Te kostume hranimo in to je začetek neke nove zbirke, ki ji pravimo zbirka gledaliških in filmskih kostumov. Nekaj kostumov pa imamo tudi sposojenih iz SNG-ja. Prizadevamo si, čeprav je to zelo težka pot, da bi dobili kostume glavnih vlog iz predstav. To je po svetu nekaj čisto običajnega, da najboljše kostume najboljših predstav gledališče preda muzeju. Tako lahko nastane takšna lepa zbirka in tudi prav bi bilo, da bi se to ohranilo.

Slika 51: Filmski kostum Ivane Kobilce

Slika 52: Ročno izvezene čipke

Slika 53: Ročno izvezen jopič

Kaj bi v vaši zbirki izpostavili kot zanimivo oz. pomembno?

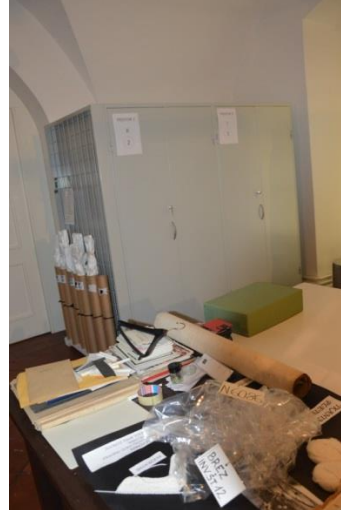
To je zame najtežje vprašanje. Že pri nujnih razmerah, na primer požar, bi moral vsak kustus vedeti, kaj je tisto najbolj vredno, da bi tisto čimprej vzel in nesel ven oziroma rešil. Že to je zelo težko. V zbirki oziroma na celem oddelku za oblačilno kulturo je več kot 10 000 predmetov. Meni je vsak predmet dragocen, ker sem zaljubljena v to delo. Če bi pa morala izpostaviti nekatere kose, bi zagotovo rekla, da so najstarejši predmeti najbolj dragoceni, že zaradi tega, ker so tako stari. To so liturgična oblačila, kjer je vse ročno izvezeno, uporabljali so zlate in srebrne niti za bogate vezenine. Imamo pa tudi dve najstarejši najdbi iz Betnave in Slovenj Gradca. To je tako imenovani arheološki tekstil, ki pa je zelo poškodovan. Eno reprodukcijo smo uspeli narediti, in sicer leta 1993. Stvari so bile od Andreja Tavčarja. Na srečo so se ohranili predmeti v njegovi grobnici, in sicer je ostal cel čevelj, nogavica in cel plašč z ogromnim številom gumbov. V takšnem primeru se lahko naredi kakšna rekonstrukcija. Drugače pa hranimo pri nas tudi veliko stvari iz 19. stoletja, vmes so tudi uniforme, katerih so samo dva ali tri v celi Sloveniji, kar pa ima tudi veliko vrednost. Je pa vsak predmet skrbno načrtovan in skrbno zbran. Lepa specifika naše zbirke oziroma celotnega oddelka je, da je večina predmetov prišla k nam z donacijami, ki so jih prinesli ljudje in je nekdo te kose res nosil. Čeprav takšne stvari težkega srca podarijo. Si pa prizadevamo tudi, da bi vključili mlade generacije in bi začeli zbirati tudi oblačila, ki jih ljudje oziroma predvsem mladi dandanes nosijo.

Kje hranite oblačila in kostume?

Večina oblačil v vseh muzejih se hrani v muzejskem depoju. To je poseben prostor, kjer so vsi kosi sortirani. Dobro je, da so v vsakem muzeju kosi sortirani po podobnih lastnostih oziroma materialih skupaj. Recimo tekstil je eden izmed najbolj problematičnih materialov sploh, zato moramo vzdrževati optimalne razmere oziroma klimatske pogoje. To je pravilna temperatura, kjer ne sme biti prevelikih nihanj, to pomeni približno 16–18°C. Ne sme biti prevelika ali premajhna vlaga, kajti če je prostor preveč suh, bi se materiali začeli trgati. Če pa je preveč vlažno, pa spet ne bi bilo v redu. Pomembna je tudi osvetljenost. Sončna svetloba izredno poškoduje tekstil, to pomeni, da uporabljamo čim manj svetlobe, zato je vse pospravljeno v omarah, ki so protiprašne in protipožarne. Če pa že razstavljamo te predmete, pa pazimo, da niso ves čas na razstavi. Pomembno pa je tudi rokovanje s predmeti. Mi, kustusi, imamo običajno oblečen zaščitni plašč, da zaščitimo svojo obleko, uporabljamo tudi rokavice, ki so izredno pomembne, saj roke niso le umazane, temveč je na njih tudi kislina, ki zelo poškoduje tekstil.

Slika 54: Omara za shranjevanje pokrival

Slika 55: Depo

Na kaj ste v vaši zbirki še posebej ponosni?

Imamo **Alana Hranitelja**, ki je takšna zelo »odštekana« kreacija. Je pa tudi zelo posebna, saj je Alan naredil samo štiri primere tega kostuma in jih podaril štirim muzejem. Je res takšna kreacija, ki vsebuje vse, kar mi želimo povedati o zgodovini oblačilne kulture, čeprav gre za sodoben kostum, ki je praktično nenosljiv. Naslov te kreacije oziroma kostuma je »**Kletka**«. Zanimiva je prav zato, ker vsebuje elemente historične mode, kot sta krinolina in steznik, s čimer je zajel celotno zgodovino mode.

Slika 56: »Kletka« kostum Alana Hranitelja

Seveda se veselimo takih predmetov oziroma smo veseli, če pride kakšen kostumograf v muzejski depo. To je dandanes nekaj normalnega in običajnega, saj pridejo kostumografi in modni oblikovalci po inspiracijo, kar se potem pozna v modi, kjer se slogi ponavljajo. Tudi mi se zelo

trudimo, da bi vzpostavili stik s srednješolci in dijaki oblikovalnih šol, da bi prihajali sem, v depo, po inspiracijo. Drugače pa, najbolj perfektni kostumografi so Angleži.

Kako bi vi opredelili vrste kostumov?

Gledališki, filmski, dramski, zgodovinski, folklorni ... Folkloristi so zelo dejavni v muzejskih depojih, še posebej takrat, ko šivajo nove kostume.

Ali bi morda vi izpostavili kaj, kar se vam zdi pomembno oziroma zanimivo?

Ja, več ljudi bi moralo večkrat same sebe pogledati v ogledalo. Ne samo v materialnem smislu, ampak tudi v duhovnem smislu. Jaz trdno verjamem v pregovor »Obleka naredi človeka«. Torej, z obleko komuniciramo, to je tak neverbalni jezik, s katerim komuniciramo in oddajamo neka sporočila okolici.

7.2.4 Intervju v Kulturnem društvu Študent

Bojan Glaser se je s plesom pričel spoznavati leta 1994. Od takrat naprej je to njegova prva ljubezen. Od leta 2012 je vaditelj prve plesne skupine Akademске folklorne skupine Študent, v sezoni 2013/2014 je vodil tudi srednjo plesno skupino, z novo sezono pa se osredotoča ponovno zgolj na prvo plesno skupino. Je reden obiskovalec seminarjev o oblačilni dediščini Slovenije in ljubitelj šivanja kostumov. Z gospodom Bojanom smo se srečali v prostorih **Kulturno-umetniškega društva Študent** Maribor na Tyrševi ulici 23 v Mariboru.

Slika 57: Bojan Glaser

Slika 58: Intervju

Kakšna je vaša vloga v Kulturnem društvu Študent?

Jaz sem vaditelj, 12 let sem aktivno sodeloval kot plesalec. Pred približno 17 leti, ko sem kot dijak prišel v folklorno skupino Študent, sem se že začel zanimati za kostume, predvsem pa mi je ljubezen do kostumov podaril moj takratni vaditelj Saša Kranjc, najbolj poznan kot voditelj informativnega programa na TV-Slovenija. Tudi on je bil nekoč v KUD-u Študent, še vedno pa nam pomaga pri kostumih. Torej, trenutno sem vaditelj in pomagam pri garderobi ter svetujem garderoberjem. To je moja vloga.

Kako dolgo že delate tukaj?

Zdaj sem tukaj že 17. sezono, torej 17 let.

Ali morate imeti kakšno posebno znanje oziroma izobrazbo, da lahko tukaj delate?

V bistvu to ni služba ampak hobi. Mi se s tem ne ukvarjamo službeno in za to delo nismo plačani, tukaj smo vsi prostovoljci. Moraš imeti neko ljubezen, neki čar in voljo, da ti je kostumografija

všeč. Da ti je ljudsko izročilo blizu, da te ni, po domače povedano, sram. Predvsem otrokom oziroma mladini vajine starosti se zgodi v tem času velik preskok iz osnovne šole v srednjo šolo, ko je nekemu nerodno obleci se v kostum ali nošo in iti nekam v mesto. Tukaj se pojavlja problem, ker je tega manj kot včasih. Včasih je bilo to drugače, se mi pa zdi, da je v tem času prišla folklorja spet malo nazaj, na neko valovno dolžino, ki bi jo mi želeli imeti. Torej ni potrebno nekega šolskega znanja, predvsem se moraš sam znajti, na razpolago je literatura, stare knjige, stari garderoberji. Od njih se učiš.

Koliko kostumov imate na zalogi?

Naša garderoba šteje približno 2500 oblačilnih kosov.

Kakšne vrste kostumov vse hranite?

Imamo jih razdeljene po pokrajinah: Posočje, Rezija, Trenta, Dolenjska, Bela krajina, Goričko, Koroška, Gorenjska, Primorska, Istra, Štajerska – Maribor z okolico, Štajerska – stari delavski kostumi, kostumi iz zahodne Štajerske, Prekmurje, Prlekija, Selska dolina na Koroškem, kostumi iz bivše Jugoslavije ... veliko jih je.

Kdaj ste začeli z zbiranjem vseh kostumov?

Jaz mislim, da ko se je KUD Študent ustanovil, torej leta 1964. V bistvu so že takrat nastali nekateri kostumi in še danes imamo nekatere od teh kostumov. Torej štejemo jih že od leta 1964. Največji razcvet izdelave kostumov je bil nedvomno čas, ko se je Slovenija osamosvojila, torej po razpadu Jugoslavije. Takrat se ni več plesalo programa nekdanjih jugoslovanskih republik, ampak je bil poudarek predvsem na koreografiji plesov naših pokrajin, torej naših krajev. Takrat je tudi stekla tudi raziskava z dr. Marijo Makarovič, ki je raziskovala kostume Maribora in njegove okolice. Začeli smo leta 1964, se pa še vedno trudimo iskati originalne oblačilne kose, kar se pa danes zelo težko najde. Če grem, recimo, čez mejo na Hrvaško, tam obstaja ena »radionica« folklornih kostumov, kjer hranijo tudi originalne kose folklornih kostumov, starih tudi več kot 150 let. Mi v Sloveniji, žal, nimamo take sreče, ker se je v zgodovini veliko metalo vstran. Torej oblačila od nekaterih starejših ljudi, ki so morda še imeli kakšen kos doma, so po njegovi smrti vse zažgali, dandanes pa se te stvari bolj ohranjajo. Imajo jih sicer tudi v muzejih, tudi mi imamo nekaj originalnih pokrival, starih tudi preko 100 let. Drugače pa tudi sam doma hranim kar nekaj oblačilnih kosov iz celotne Slovenije, ki sem jih kupil na raznih sejmi, kar pa je žalostno, tudi preko meje v Avstriji in na

Hrvaškem lahko najdeš kostume iz Slovenije. Včasih so jih Slovenci prodajali preko meje za velike denarje, jaz pa sem jih za zelo majhen denar kupil, na primer v Avstriji.

Kakšna pa je razlika med oblačilnim kosom in kostumom?

Razlika je takšna, da je oblačilni kos le del nekega kostuma. To pomeni, da imamo na primer gorenjsko nošo oziroma kostum, ki ima več oblačilnih kosov: rokavci, obleka, nogavice, čevlji ... Torej en oblačilni kos so na primer rokavci, drugi nogavice, tretji čevlji, celota pa predstavlja kostum.

Kako shranjujete kostume?

Kostume shranjujemo tukaj pri nas, v garderobi, čeprav bi si po 54 letih želeli dobiti svoje prostore, kjer bi imeli več prostora. Po domače povedano že tlačimo kostume, ker ni dovolj prostora, kostumov pa je ogromno. Predvsem je treba biti pazljiv pri vzdrževanju teh kostumov, saj se ne perejo kar v pralnih strojih kot naša oblačila. Vse se pere večinoma v čistilnici, razen belih stvari oziroma beline. To pomeni spodnjih kril, rokavcev, moških srajc, nogavic ... To se pere v pralnem stroju, čeprav nogavice dekleta raje perejo na roke, ker so določene iz volne, ki je ne smeš prati v pralnem stroju, saj se lahko uničijo. Torej pri nas je sistem takšen, da imamo vsaj enkrat na mesec delovno akcijo. Ne glede na to, če so nastopi ali ne, očistimo čevlje, zato da ohranijo svojo obliko in da se ne uničijo. Zelo se trudimo, tudi plesalke ogromno naredijo same, ogromno zašijejo, pa tudi nekdanje plesalke, ki so bile šivilje, ogromno pomagajo. Je pa tako, da je dandanes zelo težko dobiti materiale za različne kostume in moramo biti zelo pazljivi pri oblačilnih kosih. Imamo zelo stroga pravila, ki jih mnogokrat težko upoštevamo, predvsem na turnejah v tujini. To pomeni, da v kostumih ne jemo, ne sedimo, ne kadimo, ne pijemo, ne dotikamo se ničesar razen soplesalke ali soplesalca. Torej ne dotikamo se nobenih živali, ničesar, zelo se izogibamo dežju in res pazimo na kostume, ker so zlata vredni. Primer: predpasnik iz Zgornjega Posočja, narejen iz čiste svile, stane najmanj 150€. To je samo en oblačilni kos. Čisto preprost kostum iz začetka 20. stoletja stane najmanj 1500€, če ne več. V Sloveniji smo nekaj časa bili prepričani, da je gorenjska noša, tista pri Avsenikih, slovenska narodna noša, in da druge sploh ne poznamo, kar pa seveda ni res.

Slika 59: Škornji

Slika 60: Klobuk

Vsako leto tako naredimo nekaj novih oblačilnih kosov. Lansko leto smo dali narediti moške klobuke za Primorsko enemu zelo znanemu klobučarju v Ljubljano, ki je sicer zelo drag, ampak naredi pa tako, kot je treba. Naredil je res zelo posebne klobuke. Imamo tudi otroške kostume, saj imamo otroško folklorno skupino in tudi te kostume zelo pazimo.

V čem se razlikujejo kostumi, ki jih imajo oblečene študentje, od tistih, ki jih oblečejo otroci?

Če gledamo zgodovinske vire: ljudje, predvsem pa otroci, se nikoli niso oblačili bogato. Otroci so vselej dobili to, kar je doma ostalo. Mi večinoma predstavljamo plesе oziroma običaje iz kmečkega okolja, sicer pa so bili tudi v mestnem okolju otroci zelo skopo oblečeni, razen iz kakšnih premožnejših družin. Ti so bili malo lepše oblečeni, v kmečkem okolju pa to ni bilo tako. To pomeni, da so prvorojeni otroci, ne glede na to, ali je bil fantek ali punčka, večinoma do sedmega leta nosili srajčke.

Slika 61: Otroški kostumi

Razlikujejo se torej po tem, da so otroški kostumi zelo preprosti, dosti manj bogatih materialov je v njih, večinoma samo bombaž in domače platno. Bili so brez čevljev, čeprav jih mi imamo, ker tudi otroci hodijo na turneje. Tudi ženske so imele samo en par čevljev, do cerkve so hodile bose in se komaj pri cerkvi obule. Čevlji so res bili zlata vredni. Bilo jih je tudi zelo težko dobiti in izdelati. Otroški kostumi se torej razlikujejo predvsem glede preprostosti, nimajo pokrival. Otrok s pokrivalom je bil zaznamovan. Na primer deklica, ki je bila pokrita s pokrivalom, je bila zaznamovana. To pomeni, da je bila nezakonski otrok, da njen oče ni bil poznan, tako so jih kaznovali. Včasih je bilo to drugače kot danes.

Ali uporabljate kakšne posebne materiale za izdelavo kostumov?

Da, zagotovo so to zelo posebni materiali. Na primer volna, brokati, svila, bombaž ali modri tisk, ki je bil zelo popularen v začetku 20. stoletja oziroma konec 19. stoletja. Takrat so doma že delali modre tiske. Torej predvsem volna, svila, lan, domače platno, tudi konopljinu platno, žamet, brokati ... Ti so zelo tipični za bogate kostume. Pri moških je ogromno volne, ogromno žameta. Veliko je tudi kombinacij svile in bombaža. Ljudje so se včasih pravzaprav zelo bogato oblačili, ljudje danes pa si mislimo, da so se včasih oblačili zelo revno, kar je seveda velika zmot. Ena ženska je za svojo obleko, ki jo je sicer celo življenje nosila, porabila ogromno denarja. Ampak ko greš v muzeje pogledat, kaj vse je ena ženska hranila v svoji garderobi, ugotoviš, da ni bilo velike razlike v primerjavi z današnjim življenjem. Tudi mi imamo v omari veliko oblačil oziroma oblačilnih kosov, tudi mi se nekako oblačimo v kostume (kavbojke, jopica, majica, nogavice, čevlji ...) in kombiniramo različne oblačilne kose.

Slika 62: Ročno izvezeni vzorci

Tudi gumbi so iz posebnega materiala, po navadi iz medenine. Poskušamo dobiti prave medeninaste gumbe, ki so sicer zelo redki, se pa še najdejo izdelovalci, predvsem v tujini. Večino materialov nabavljamo v tujini. V Sloveniji je na žalost tekstilna industrija propadla, včasih je bila tukaj v Mariboru Mariborska tekstilna tovarna, kjer smo ogromno nabavljali, danes pa je zelo težko še karkoli dobiti. Prej je bila tukaj tudi tovarna Prebold, ampak so vse te večje firme odšle iz Slovenije. Sedaj se večinoma vse nabavlja v Avstriji, Italiji, tudi preko luže v Ameriki in preko interneta.

Torej kostumov vi ne sešijete sami, ampak jih kupite oziroma naročite?

Ne, šivamo jih sami. Naročimo blago oziroma materiale, šivamo pa jih sami. Vse plesalke delajo ročno, vezejo, plesirajo krila, ročno gubajo predpasnike, rokavce, bluzice ... Tudi moške bluze oziroma srajce. Šivilja naredi samo osnovo, ostalo pa naredimo vse sami. Pri nas je veliko ročnega dela.

Kako pa te kostume negujete?

Kostume poskušamo čim manj krat prati, čim bolj čuvati, čim bolj ohraniti. To pomeni, da ima vsak plesalec vedno za nastop pod kostumom svojo belo majico, svoje bele nogavice, da se ne znoji v kostum in da se kostum čim manj uničuje. Vse kar se ne more dati v pralni stroj, na primer klobuki, damo v čistilnice oziroma mojstrom, ki to znajo. Če se le da, poskušamo sami, ampak to je zelo redko. Nekatero koso nosimo prat tudi preko meje, kar sicer zelo drago plačamo, ampak očistijo tako, kot je treba.

Kako pa kostume prenesete iz garderobe na nastope?

Kadar nastopamo v Mariboru, pridemo sem, se tukaj oblečemo in gremo na nastop ter vedno pridemo nazaj, kje se preoblečemo v svoja oblačila. Pri nas ni odstopanj. Če pa se nastopa kje drugje in nastopamo samo eno koreografijo, potem damo kostume v posebne vreče. To pomeni, da gre en kostum v eno vrečo, te vreče pa zložimo v avto. Če pa plešemo več postavitev, tri ali štiri, potem damo kostume v naše, tako imenovane kište ali bokse. To so posebni kovčki, ki so po dolžini tako dolgi, da gre noter eno krilo, da se ne zmečka. Način zlaganja v skrinje naučimo vse plesalke in plesalce. Za turneje pa je v zadnjih letih zelo problematično, ker naših boksov nočejo sprejeti na letalo, saj so pretežki. Tako gredo kostumi v našo ročno prtljago. To pa ni v redu, saj se s tem, ko kostume tlačiš v ročno prtljago, uničujejo.

Ali bi želeli izpostaviti kakšno pomembno oziroma zanimivo stvar?

Pomembno oziroma zanimivo se mi zdi že to, da sta prišli sem in da sta se odločili za takšno raziskovalno nalogo. Sicer raziskujeta kostume nasplošno, ampak da vaju zanima tudi ta smer, folklorni kostumi, je za vajina leta zelo pohvalno. Kajti mladina je v vajnih letih zelo proti ljudskemu izročilu. Želim vama še reči, da je ohranjanje ljudskega izročila dandanes zelo pomembno in me zelo veseli, da se za to odločata. Dajta prenesti to znanje, ki sta ga dobili, na vajine sošolce in prijatelje. Predvsem to je pomembno v današnjem času, ko so vsi ti telefoni in internet, da se ljudsko izročilo prenaša še naprej.

Slika 63: Mariborski kostum

Slika 64: Malečniški kostum

Slika 65: Celestrinski kostum

7.2.5 Intervju v Slovenskem narodnem gledališču Maribor

V **Slovenskem narodnem gledališču** sva se najprej pogovarjali z gospo **Suzano Rengel**, ki je zaposlena kot **šivilja za moške kostume**. Predstavila nam je delo šivilje in kostumografov, pokazala nama je osnutke oziroma skice, na osnovi katerih se šivajo kostumi. Vsa delavnica je bila prekrita z nešteto različnimi kroji in pripomočki za delo.

Slika 66: Suzana Rengel

Kakšna je vaša vloga tukaj?

Moja vloga tukaj je, da krojim moške kostume. Včasih imam tudi vlogo kostumografinje, kar pa dobim le enkrat ali dvakrat na leto. Moje delo je takšno, da pride k meni kostumograf in mi pokaže skice kostumov. Na osnovi teh skic se skupaj z kostumografom dogovoriva, kako kostume sploh sešiti in kako jih skrojiti. Nato iz osnovnih krojev modeliram nov kroj, da lahko kasneje sešijem kostum. Najprej se dogovorimo, kakšno bo blago in koliko ga moramo uporabiti za nek kostum ter koliko kostumov moramo narediti. Potem pa, ko jaz kostumografu povem, koliko metrov blaga potrebujem, gre naša nabavna služba skupaj s kostumografom kupit blago. Ko blago pride sem, začnem s krojenjem, položim kroj na blago in ga izrežem. Za vsakega plesalca, igralca ali opernega pevca delamo po merah, torej izrežemo točno po njegovih merah. Ko imam vse izrezano, odnesem izrezano blago v šivalnico, tam sešijejo, najprej do prve probe. To pomeni, da izdelek še ni čisto končan. Probamo zato, da vemo, če moramo kaj zožati ali razširiti, tudi kostumograf reče, ali je treba kaj dodati, na primer trakove, aplikacije ... Po probi se kostumi nesejo nazaj v šivalnico, kjer jih dokončajo. Ko končamo vse kostume, jih damo v garderobo. Potem imamo kostumsko probo, to pomeni, da vsi nastopajoči probajo kostume. Takrat pa se kostumograf in režiser odločita, če so potrebne še kakšne spremembe. Včasih je takšnih prob pred premier deset, da imamo še čas kaj popraviti.

Slika 67: Skice

Slika 68: Kroji

Kako obsežna je vaša zbirka kostumov?

Teh informacij pa, žal, nimam. Tega je res ogromno, saj se vsi kostumi zbirajo, odkar je gledališče. Vendar kostume, ki razpadajo in so stari, sproti odstranimo. Ne bi vedela, kako številčno je to.

Katere vrste kostumov vse hranite?

Hranimo vse kostume. To pomeni, da po vsaki predstavi kostume shranimo. Hkrati kostume tudi predelujemo za druge predstave, jih lahko ponovno uporabimo, če so zelo podobni.

Imate kakšnega hišnega kostumografa?

Včasih je bila hišni kostumograf Vlasta Hegedušič, a po njej več nismo imeli hišnega kostumografa. Ponavadi kostumografa izberejo in pripeljejo režiserji. Lahko bi rekla, da sem tudi jaz včasih hišni kostumograf, ampak ne uradno.

Kakšno vlogo ima kostumograf v predstavi?

V predstavi se kostumograf najprej pogovori z režiserjem. Pogovorita se, kakšne želje ima režiser, določijo, v kakšnem času se dogaja, v kakšnem stilu želi imeti kostume. Potem poteka raziskava: malo knjižnice, splet, znanje kostumografa ... Torej, režiser se odloči, kaj bo kostumograf delal, kostumograf pa nariše kostume, ki si jih želi.

Kolikokrat na leto naredite nove kostume?

Vsako leto je drugače. Največkrat imamo približno trinajst premier na leto. Včasih so kostumi tudi izposojeni iz drugih gledališč, večinoma pa jih naredimo sami.

Kakšne materiale uporabljate in od kod jih dobivate?

Uporabljamo vse mogoče materiale, od tistih, ki so za tapiciranje, saj so včasih kostumi zelo ekstremni. Nabavljamo tudi normalna konfekcijska oblačila. Nabava pa različna, iz Ljubljane, Italije, Češke, Kitajske ... V bistvu je najbolj pomembno to, da dobimo to, kar si kostumograf želi. Včasih je velik problem pri trgovinah z materiali z barvami.

Kako premestite kostume, ko nastopate kje drugje?

Za to pa so zaposleni naši garderoberji. Oni jih spravijo v škatle, potem gre to na ladjo ali pa na naše tovornjake.

Imate kakšne posebne metode pri vzdrževanju kostumov?

To bi bilo vprašanje za naše garderoberje, ampak ja, mislim, da zelo pazijo, da so kostumi lepo pospravljeni v folije. V fundusu imamo tudi zaščito proti moljem ...

Kolikokrat morajo igralci probati kostum pred predstavo? Enkrat ali večkrat?

Torej če je kostum zelo zahteven, moramo delati po večjih postopkih. Včasih imamo res zelo ekstremne kostume, takrat imamo probo večkrat, pet ali šest krat. Normalno pa probe potekajo po dva krat.

Slika 69: Seviljski brivec

Ali bi radi še vi omenili kaj v zvezi s kostumografijo, kar se vam zdi pomembno oziroma zanimivo?

Jaz bi rekla, da je najbolj pomembno to, da se razumeta režiser in kostumograf. Da se sporazumeta o tem, česa si želita od kostumov. In da zna kostumograf dobro komunicirati z ljudmi, ki izdelajo kostum.

Po ogledu šiviljskih delavnic sva se pogovarjali z gospodom **Alešem Kacem, čevljarjem**, ki nam je predstavil delo čevljarja pri gledaliških predstavah. Povedal je, da je izdelava različnih čevljev različnih kombinacij odvisna od predstave same. Čevlje delajo tudi iz blaga, kar je zelo zahtevno, saj je pri izdelavi potrebno paziti, da lepilo ne pride skozi čevelj. Pazijo tudi, da so materiali čim bolj naravni. Uporabljajo usnje in usnjene podloge, saj noga manj trpi in se igralec manj poti, igralci se počutijo bolj prijetno. Za osnovo mora biti gledališki čevelj znotraj enak navadnemu čevlju, torej narejen na nogo, zunaj pa se lahko marsikaj doda. Za igralce, ki imajo težave s stopali, naredijo posebne čevlje, ki se natančno prilegajo njihovim stopalom. Delajo pa tudi zelo ekstremne čevlje, na primer na drsalkah, z lesenimi podstavki, povišani čevlji ... Te si je najbolje ogledati kar v gledališču, na gledaliških predstavah.

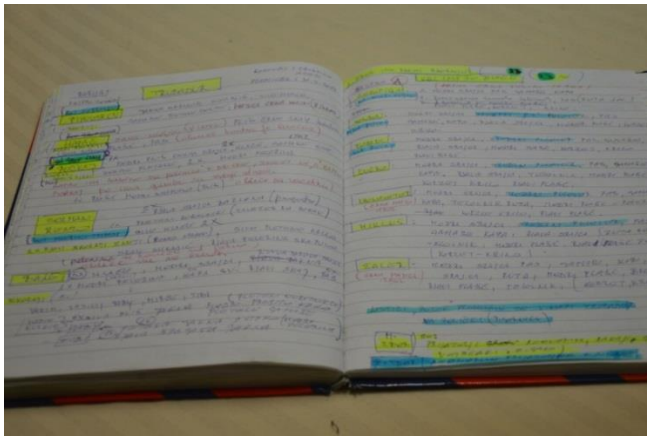

Slika 70

Slika 71: Nastajanje čevlja

Nato sva si ogledali **kostumsko zbirko** v podstrešnih prostorih SNG-ja. Skozi ogromen fundus naju je popeljal gospod **Tihomir Nemec**, ki opravlja delo **garderoberja**. Najprej nama je pokazal zvezek, v katerem je za vsako predstavo posebej napisano, kateri kostum nosi kateri igralec in kako ter kdaj posamezen igralec vstopi na oder (slika 72). Vsak kostum je označen z imenom igralca, ki ga v predstavi nosi (slika 73).

Slika 72

Slika 73

Gospod Nemeč je izpostavil kostume iz predstave Črne maske. Teh niso izdelali v kostumografski ali šiviljski delavnici, ampak v scenski delavnici, saj so tovrstni kostumi potrebni drugačne obdelave (lepljenja, oblikovanja ...). Avtor teh kostumov je Alan Hranitelj.

Slika 74

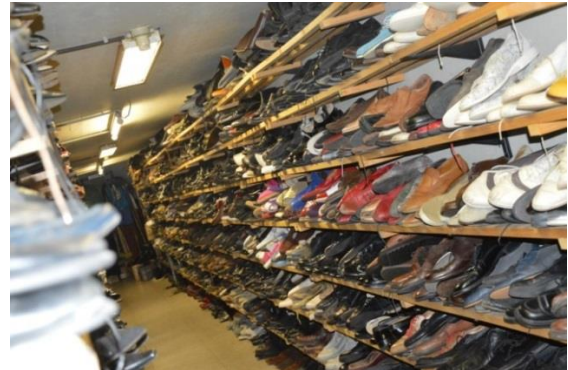
Slika 75

V celotni zbirki je okoli 10 000 kosov kostumov, ki so razporejeni v dveh nadstropjih. Tudi čevlji imajo namenjen svoj prostor. En del tega fundusa je namenjen kostumom, ki niso več za uporabo in jih kostumografi po delih uporabljajo za dopolnitev ali predelavo novih kostumov. Kot zanimivost je izpostavil predstavo Aida, v kateri je bilo uporabljenih 120 kostumov (sestavljenih iz

600 kosov), 200 parov obutev in 400 pokrival. V celotni predstavi je bilo deset preoblačenj. Kot primer je navedel ovratnik enega izmed kostumov, za katerega so za izdelavo porabili 6 ur.

Slika 76

Slika 77

Kostume imajo v fundusu razporejene po predstavah (tistih, ki se trenutno izvajajo) in po oblikah oblačilnega kosa (na primer: hlače, plašči, obleke ...) ali po časovnih obdobjih (barok, obdobje Cankarja, renesansa ...).

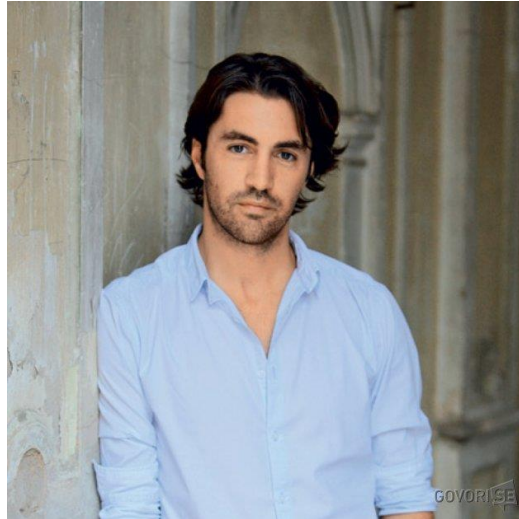

Slika 78

Gospod Nemeč je tudi povedal, da kostume, kadar jih morajo prepeljati na druga prizorišča, privežejo na posebne vozičke. Te nato naložijo na svoje tovornjake in jih pripeljejo na novo prizorišče. Kadar pa gre za daljšo pot, kostume naložijo v kontejnerje. Ti pa včasih z ladjo potujejo tudi po en mesec. Tak primer je bil, ko so s predstavo Aida potovali na Japonsko.

7.2.7 Intervju z vodjo baleta SNG Maribor

Pogovarjali sva se tudi z gospodom **Edwardom Clugom**. V **Slovenskem narodnem gledališču Maribor** je zaposlen kot **vodja baleta in koreograf** baletnih predstav. S predstavami gostuje po vsem svetu.

Slika 79: Edward Clug

Kakšna je vaša vloga v predstavah poleg tega, da ste koreograf?

Posvetujem se s kostumografom in scenografom, s katerima delam že 20 let. Skupaj smo ustvarili več kot 30 projektov. Trenutno delamo na dveh novih projektih in pri obeh projektih gre za neko naracijo, ki jo želimo prenesti tudi v kostumografijo. Vedno se izognemo pričakovanemu in očitnemu, to pomeni, da ne želimo preveč narativno pristopati. Skratka, pri naših predstavah ima kostum več pomenov. Narava tega se zmeraj spreminja. Na primer, če delamo narativno predstavo, ki ima določeno zgodbo v ozadju, pomeni, da izhaja iz glasbe ali iz literature, potem te stvari tudi upoštevamo in jih vključimo v nek nov scenarij. Ponavadi ga jaz ustvarjam. Če gre za neko novo glasbeno kompozicijo, potem ustvarjam s skladateljem. Če pa gre za staro glasbo, pa se moraš prilagoditi. Kostum je del celotne vizualne podobe in ta podoba je sestavljena iz večih dejavnikov. Kostum sam po sebi ni tako pomemben, je pa pomembno, kako je vključen v kontekst. Vedno sem pazljiv pri prepletu teh kontekstov: glasba, ples, scena ..., kako vsak element dopušča drugemu, da ga na nek naraven način dopolnjuje. Enako je tudi pri scenografiji. Če delam nek abstrakten oziroma sodobni balet, potem sem najbolj osredotočen na plesalca, njegovo telo in na iskanje nekih novih rešitev v koreografskem smislu, torej gre za čisto koreografijo, en rokopis. Se pravi, če ni podana ena določena zgodba, kar se mi zdi najtežje tudi za kostumografa, začneš iz nule. Vsak koreograf najde nek stil, ki ga opisuje in po katerem postane prepoznaven, tega se

vedno drži ter ga razvija. Torej če gre za neko abstraktno koreografijo, koreograf želi, da pride telo čim bolj do izraza, zato kostumograf uporabi zelo tanke in oprijete materiale, predvsem za zgornje dele. Takšne smo uporabili v veliko predstavah. Pomemben del pa predstavlja tudi scenografija oziroma scena, v kateri se kostum pojavi. Navdih in možnosti pri kostumografiji so neskončne.

Pod pojmom kostumi si predstavljamo nekaj mogočnega, kar pa pri plesu ni vedno najbolj praktično. Kaj vi mislite o tem?

Seveda, velikokrat mora kostumograf reducirati neko idejo, da plesalcu ne prepreči gibanja. Velikokrat pa plesalce namerno postavim v neko težko kostumsko situacijo. Sedaj se trenutno ukvarjam s takim projektom, z naslovom Leva desna, leva desna, kjer se plesalci predstavijo v neobičajnih položajih, na primer v pancerijih, v ozadju pa igra harfa. Te nesmiselne elemente združiš v neko smiselno celoto, nastane nekaj nenavadnega, kar pa odpira neke drugačne dimenzije in perspektive. In potem nastane gledališki trenutek, ki se prelevi v poetiko oziroma neko čustveno izkušnjo. Tako da ni nekakšnih pravil, kakšni morajo biti kostumi, biti morajo smiselni.

Kakšne pa so razlike med baletnimi in drugimi plesnimi kostumi?

Precejšnje. Za balet so precej prilagodljivi in upoštevajo neka določena pravila. Pri klasičnem baletu je kostumografija zelo zahtevna, ker mora biti bogata, vendar hkrati izjemno lahka, iz posebnih materialov, s posebnim krojem. Pri ostalih plesih pa obstaja tudi neka splošna kostumografija. Poznamo kostume, ki služijo namenu – naracijske, torej za gledališče, opero, ki so tudi zelo dragi. Poznamo pa tudi konceptualne, kjer so plesalci lahko tudi goli ali pa oblečeni v plastično vrečko. To je eksperimentiranje. Včasih so ti konceptualni poskusi uspešni, včasih ne.

Ali je odločitev, kakšen bo kostum v predstavi, vaša?

To je skupna odločitev. Pri predstavi vsi služimo istemu namenu in je celotna stvar en velik dialog. Sugestije prihajajo iz vseh strani, odločitve pa prevzamemo skupaj, vendar sem kot avtor nekega projekta tisti, ki poda dokončno odločitev.

Ali ste kdaj kot plesalec plesali v zelo nenavadnem kostumu?

Ja, dolgo je že tega. V Pandurjevih predstavah. On je vedno imel včasih tudi bizarne kostume. Niti ne tako nenavadno, ampak spomnim se predstave Babilon, v kateri smo si morali trikrat menjati kožo, torej pobarvati. Začeli smo z rjavo, nato z zlato in na koncu s kobalt plavo. To je bil del kostumografije oziroma vizualni učinek. Med predstavo smo si morali kožo umiti in spet pobarvati v drugo barvo.

S katerimi kostumografi radi sodelujete?

Predvsem z Leom Kulašem, kar je že samoumevno in je postalo nekako družinsko. Želimo ostati sveži. Delal sem tudi z drugimi kostumografi, pa nisem imel te vrste svobode in mi je bilo nelagodno, če mi ni bilo kaj prav, težje smo odstopali od določene ideje in je vse skupaj upočasnilo. Z Leom sem si ustvaril zelo posreden odnos in zato mi je najlažje delati z njim. Povem mu, da se z nečim ne strinjam in da nekaj ne pride v poštev, in tudi on reče, če je kaj pretirano.

Še bi nama vi radi povedali kaj, kar se vam zdi pomembno oz. zanimivo?

Imamo težave s predstavo Petruška, iz leta 1912. To je bil takrat prelom v Parizu in predstava je postala ikona 20. stoletja. Z našo ekipo želimo in se trudimo, sploh pri vseh zgodovinskih projektih, ki so nastali v preteklosti, ohraniti to pristnost in originalnost, kolikor se le da. Ne smemo biti preveč očitni, a se hkrati ne preveč odaljevati. Iščemo neko novo vsebino, ki jo lažje vnesemo v današnji čas.

Slika 80: Peer Geent, kostumograf Leo Kulaš

Slika 81: Tango, kostumograf Leo Kulaš

7.2.7 Intervju z vodjo plesne šole

Pogovarjali sva se tudi z vodjo **plesne šole Rolly**, gospodom **Brankom Padjanom**. V plesni šoli je zadolžen za nastope, tekmovanja in razne prireditve. Je bivši plesalec akrobatskega rock and rolla in stepa ter ima večletne izkušnje na področju prireditev in tekmovanj.

Slika 82: Branko Padjan

Kakšna je vaša vloga v plesni šoli?

Sem ustanovitelj in vodja plesne šole Rolly, ki obstaja že vse od leta 1988.

Kdo poskrbi za kostume vaših nastopajočih?

To je odvisno od dogodka in namena nastopa. Za bolj enostavne nastope za kostume poskrbijo plesalci in starši. Za vrhunska tekmovanja in večje nastope se poslužujemo izdelovalcev kostumov z zelo dobrimi referencami.

Od kod nabavite kostume?

Nekatere kostume enostavno kupimo v trgovinah, druge damo izdelati v specializiranih trgovinah ali pri šivilijah oziroma krojačih.

Se morate pri plesnih kostumih držati kakšnih pravil?

Na plesnih tekmovanjih so pravila zelo natančno definirana. Do kategorije »Mladinci« se ne smejo uporabljati bleščice. Starejši plesalci imajo točno določeno, kaj je lahko odkrito in koliko je lahko odkrito ter kaj ne sme biti vidno.

V čem se kostumi razlikujejo med seboj?

O tem bi lahko pisali romane. Kostumi se delajo za določene namene in določene plesne zvrsti. Si predstavljate, da bi plesalka hip hopa plesala v kostumu orientalske plesalke ?

Ali bi izpostavili kaj zanimivega o plesnih kostumih?

Pri plesu obstoja pri sojenju in pa seveda tudi pri nastopih kategorija »splošen vtis«, kamor bi lahko uvrstili tudi kostumografijo, ličenje in podobne zadeve.

8. RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Ob koncu raziskovanja sva ugotovili, da se ljudje v vsakdanjem življenju sicer ne pogovarjajo veliko o temi kostumografija, a ko pa srečaš sogovorca, ki je s kostumografijo v stiku, postane tema zelo široka in zanimiva.

Na začetku raziskovanja sva naredili anketo z učenci naše šole in ugotovili, da so si odgovori učencev med seboj zelo podobni in takšni kot sva jih pričakovali. Znanje, ki ga imajo učenci s področja kostumografije, je bilo enako najinemu znanju.

Na temo kotumografije sicer v slovenščini nisva našli veliko literature ali podatkov na spletu, zato sva opravili šest intervjujev. Ob intervjujih sva izvedeli ogromno novih podatkov. Zanimivo se nama je zdelo število kostumov, ki jih hranijo, tako v Pokrajinskem muzeju Maribor kot v Slovenskem narodnem gledališču Maribor. In presenečeni sva bili, da je bil vedno znova omenjen slovenski kostumograf Alan Hranitelj. Kot zanimivost želiva izpostaviti tudi srečanje z gospodom Bojanom Glaserjem iz Kulturnega društva Študent. V njihovi zbirki folkolrnih kostumov nama je pokazal dva, ki se nanašata na najin domači kraj. Uspelo nama je tudi govoriti s koreografom Edwardom Clugom, ki dela z znanimi kostumografi in ki nama je predstavil tudi nekaj nenavadnih kostumografij. Na vsa raziskovalna vprašanja, ki sva si jih zastavili, sva dobili zanimive odgovore. Kljub velikem številu kvalitetnih fotografij na spletu sva se odločili, da bova tudi sami fotografirali, saj se nama je zdelo bolj pristno in zanimivo.

Skozi raziskovanje sva ugotovili, da je kostumografija zelo obsežna tema, ki ponuja še veliko možnosti za raziskovanje. Sami sva jo želeli predstaviti čim bolj objektivno, z veliko zanimivostmi in novimi podatki. Želeli sva pridobiti dodatno znanje o kostumografiji. Ob koncu najinega raziskovanja želiva, da bi se to znanje razširilo med vrstnike. Prav tako želiva spodbuditi še kakšnega vrstnika, da bi morda natančneje raziskal le kakšno vrsto kostumov ali določeno področje (gledališče, folklor ali ples), saj so se pojavile različne tematike, ki bi jih lahko raziskovali še podrobneje.

9. VIRI IN LITERATURA

Bajt, Drago: Vsevednik: Ljubljana, Tehniška založba Slovenije, 2005.

Bogataj, Janez: Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem: Ljubljana, Mladinska knjiga, 1998.

Bruhn, Wolfgang in Tilke, Max: Kostüm-geschichte in Bildern: Germany, Genehmigte Sonderausgabe, 2001.

Hranitelj, Alan: Kostumografija: Ljubljana, Mednarodni grafični likovni center, 2006.

Javornik, Marjan: Enciklopedija Slovenije: Ljubljana, Mladinska knjiga, 1991.

Jurjec, Petra: Kostumografija v sodobnem filmu in videu, diplomsko delo: Ljubljana, Univerza v Ljubljani, 2016.

Može, Peter: Vlasta Hegedušič, kostumografija - scenografija, 1955 - 1985: Maribor, Umetnostna galerija Maribor, 1985.

Slovar slovenskega knjižnega jezika: Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1975.

Sušec, Michieli, Barbara idr: Gledališki terminološki slovar: Ljubljana, Založba ZRC, 2007.

Trošt, Nada: Oblačila: Jesenice, Ljudska univerza Jesenice, 2011.

Žagar, Janja: Oblačilna kultura: Ljubljana, Založba mladika, 1994.

Kostumi preteklosti, 2015: <http://www.kostumi-preteklosti.si/gledaliski-kostumi> (2.11.2017)

Moda, 2009: <http://projekti.gimvic.org/2009/2e/moda/zgod-mode.html> 1.10.2017)

RTV, 2012: <https://www.rtvlo.si/kultura/film/hollywoodski-filmski-kostumi-od-charlieja-chaplina-do-avatarja/294097>(21.1.2018)

19. festival slovenskega filma, 2016: <http://www.fsf.si/2016/sl/osebe/avtor/marta-frelih/> (23.1.2018)

Škotska, 2011: (http://www.dijaski.net/gradivo/geo_ref_skotska_01__predstavitev?r (1.10.2017)

ZRSS, 2017: https://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica?Kljuc=864&Filter (15.1.2018)

<https://sskj.si/?s=kostumografija> (1.10.2017)

http://www.jskd.si/gledalisce-in-lutke/delavnice_gledalisce/2015_16/podoba_kostumografija_16.htmKOSTUMOGRAFIJA (9.11.2017)

http://www.ugm.si/index.php?id=54&tx_news_pi1%5Bnews%5D=1409&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=d6645ddf91ef5a5217e698be3bae97ac (23.1.2018)

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Ples> (1.10.2017)

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Pust> (1.10.2017)

10. VIRI FOTOGRAFIJ

Slika 1: http://www.delo.si/assets/media/picture/20120119/Panorama_djvu_1411432_jura.jpg?rev=1 (23.1.2018)

Slika 2: http://citymagazine.si/wp-content/uploads/2015/11/target-live.co.uk_-1000x500.jpg (23.1.2018)

Slika 3: [http://old.zena.rs/data/images/2012-10-30/31707_fesn-vik-foto-milorad-milankovic-\(2\).jpg?ver=1351614100](http://old.zena.rs/data/images/2012-10-30/31707_fesn-vik-foto-milorad-milankovic-(2).jpg?ver=1351614100)
(23.1.2018)

Slika 4: <http://www.sng-mb.si/predstave-opera-balet/aida/> (16.1.2018)

Slika 5: <http://www.sng-mb.si/predstave-opera-balet/aida/> (16.1.2018)

Slika 6: <http://www.nelizabeta.com/kostumografija/#/merlin-ali-pusta-dezela/> (16.1.2018)

Slika 7: <http://media.madeinitaly4me.rs/2015/02/colombina.jpg> (24.1.2018)

Slika 8: http://www.hnk.hr/wp-content/uploads/2014/05/1997_1998-KRALJ_LEAR-2-1024x684.jpg (23.1.2018)

Slika 9: http://www.zagrebonline.hr/wp-content/uploads/2010/08/Kralj_Lear_240810_in2.jpg (23.1.2018)

Slika 10: <http://www.delo.si/assets/media/picture/20120115/opera1.jpg?rev=1> (24.1.2018)

Slika 11: <http://www.delo.si/assets/media/picture/20110716/soleil.jpeg?rev=1> (24.1.2018)

Slika 12: <http://www.drama.si/repertoar/delo?id=2026> (21.1.2018)

Slika 13: fotografija avtoric

Slika 14: http://mladina.si/media/www/slike/napovednik/2015/11/_610/kralj.jpg (24.1.2018)

Slika 15: <http://www.paradaplesa.si/images/news/f7dcf40598235daa0d72237d65e1b8df.jpg> (24.1.2018)

Slika 16: https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/prireditve/odrasle/maribor_11/mb_11_07_student_2.jpg
(2.11.2017)

Slika 17: http://www.belokranjec.si/img/440/folklor_a_vinica_manjsa.jpg (21.1.2018)

Slika 18: https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/prireditve/otroske/lasko_11/lasko_11_1_sentjerne_2.jpg
(21.1.2018)

Slika 19: <http://kudstudent.org/folklor/wp-content/uploads/sites/6/2013/09/otroci1.jpg> (23.1.2018)

Slika 20: <http://www.slovenskenovice.si/bulvar/glasba/prihaja-folklorni-spektakel-tanec> (23.1.2018)

Slika 21: <http://www.lokalec.si/wp-content/uploads/2016/12/18.-mednarodno-tekmovanje-v-plesu-foto-Slavko-Rajh-3.jpg>
(2.11.2017)

Slika 22: http://www.plesnasola-samba.si/wp-content/uploads/2016/11/13165988_976332599149053_5250385913574540027_n.jpg (2.11.2017)

Slika 23: <https://i.ytimg.com/vi/X0EZfSW8Sci/maxresdefault.jpg> (23.1.2018)

Slika 24: [http://www.show-costumes.com/image/catalog/product/16299_BAMnesia-Jazz-Tap-Dance-Costume-All%20Colours.jpg\(2.11.2017\)](http://www.show-costumes.com/image/catalog/product/16299_BAMnesia-Jazz-Tap-Dance-Costume-All%20Colours.jpg(2.11.2017))

Slika 25: https://www.napovednik.com/pic/i/1/550/_561ccd30cb680.jpg (23.1.2018)

Slika 26: <https://i.pinimg.com/originals/21/9f/9e/219f9e71c8a820e172d2ef1460ff3a05.jpg> (21.1.2018)

Slika 27: <https://i.pinimg.com/originals/ff/68/f6/ff68f66272b80921d3d30d2cde030a30.jpg> (21.1.2018)

Slika 28: http://www.delo.si/assets/media/picture/20140917/Kultura_cvetje00006_hires.png0.png?rev=2
(23.1.2018)

Slika 53: fotografija avtoric

Slika 54: fotografija avtoric

Slika 55: fotografija avtoric

Slika 56: fotografija avtoric

Slika 57: fotografija avtoric

Slika 58: fotografija avtoric

Slika 59: fotografija avtoric

Slika 60: fotografija avtoric

Slika 61: fotografija avtoric

Slika 62: fotografija avtoric

Slika 63: fotografija avtoric

Slika 64: fotografija avtoric

Slika 65: fotografija avtoric

Slika 66: fotografija avtoric

Slika 67: fotografija avtoric

Slika 68: fotografija avtoric

Slika 69: fotografija avtoric

Slika 70: fotografija avtoric

Slika 71: fotografija avtoric

Slika 72: fotografija avtoric

Slika 73: fotografija avtoric

Slika 74: fotografija avtoric

Slika 75: fotografija avtoric

Slika 76: fotografija avtoric

Slika 77: fotografija avtoric

Slika 78: fotografija avtoric

Slika 79: https://govori.se/media/cache/upload/Photo/2010/11/16/le47_14_clug_hk_i630x630.jpg (6.2.2018)

Slika 80: <http://www.dermerker.com/images/dmlImage/StandardImage/WSO-Grieg-PeerGynt-Horner-Feyferlik-Ensemble-680x420-201801211.jpg> (6.2.2018)

Slika 81: http://www.sng-mb.si/f/pics/predstave-opera-balet/tango-02_b.jpg (6.2.2018)

Slika 82: <http://www.paradaplesa.si/images/news/de9a0ae0b10527c5b1e87a3c6c5658f8.jpg> (6.2.2018)